

Ірина Стеценко
Ганна Остапенко

МИСТЕЦТВО

3
КЛАС

Ірина Стеценко
Ганна Остапенко

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 3 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

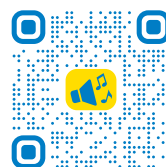
Державний Гімн України

*Музика М. Вербицького,
слова П. Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Київ • Світич • 2020

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Редакційна колегія:

Катерина Завалко, Катерина Крутій, Світлана Садовенко,
Ольга Волощенко, Олександра Козак, Роман Шиян

*За Типовою освітньою програмою,
розробленою під керівництвом Шияна Р. Б.*

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

	Досліди, розглянь, пізнай		Розглядання та обговорення твору образотворчого мистецтва
	Прояви творчість		Образотворча діяльність
	Послухай аудіо чи подивися відео, доступні за QR-кодом до теми		Слухання та обговорення музичного твору
	Попрацюйте в парах		Активне музикування
	Попрацюйте в групах		
	Попрацюйте всім класом		

Стеценко І. Б.

С 79 Мистецтво : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти /
І. Б. Стеценко, Г. С. Остапенко. — Київ : Світич, 2020. — 128 с. : іл.
ISBN 978-966-8506-34-5

УДК 7(075.2)

Медіаматеріали до підручника —
на сайті svitdovkola.org/art3

ISBN 978-966-8506-34-5

© Стеценко І. Б., Остапенко Г. С., 2020
© Видавництво "Світич", 2020

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України <http://mon.gov.ua/> та Інститут модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua/>

Привіт!

Ти колись міркував/міркувала про те, навіщо люди вигадали мистецтво? Як уперше був створений малюнок? Як залунала перша пісня? Навіщо це було потрібно? Адже вони не тамували голоду і не рятували від холоду. Що ж надихає митців?

У кожного з нас є потяг до творчості. Хіба не відчуваєш, як за спиною наче виростають крила, коли лунає музика? Як зачаровують мальовничі краєвиди? Як ваблять гарні витвори людської фантазії? Хочеться й самому співати, танцювати, малювати!

Цей підручник допоможе тобі розкрити твої здібності, захопитися, здивуватися, зануритися й отримати найцінніший дар — уміння відчувати красу.

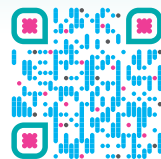
Це ми — Нотка і Пензлик.
Запрошуємо тебе
в мандрівку Україною
і світом мистецтва,
щоб разом досліджувати,
експериментувати,
імпровізувати і творити.

Над рідною землею

Урок 1 • svitdovkola.org/art3/1

Світ навколо – дивовижний: квіти й дерева дивують різнобарв'ям, хмарки на небі нагадують казкових драконів, щирі усмішки осяють обличчя. Люди з давна помічають красу світу й передають її у творах мистецтва.

Роззирніться довкола. Чи вдалося помітити щось гарне? Поділіться своїми спостереженнями у групі.

Пригадайте, які види мистецтва ви знаєте.

Україна як на долоні

Розглянь картину “Над рідною землею” сучасного українського художника **Олега Шупляка**, написану в 2015 році.

Цей твір живопису виконаний олійними фарбами.

Лани – як килимки з традиційними українськими орнаментами.

Лелека – народний символ України.

- ★ Чи знаєш ти, що з висоти все здається не таким, як зблизька? Як гадаєш, чому художник зобразив лани саме так?
- ★ Які кольори роблять картину життєрадісною, а які – мрійливою?
- ★ Уяви та розкажи, над чим іще пролітатимуть лелеки. Як це можна зобразити?
- ★ Яка музика пасує до картини: весела, спокійна, мрійлива чи тривожна?

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

Народні мотиви

Послухай “**Віночок українських народних мелодій**” у виконанні ансамблю “**Троїсті музики**”.

- ★ Що додала музика до розповіді про нашу країну?
- ★ Якою була ця музика: веселою і швидкою чи сумною і повільною?
- ★ Чи хотілося під неї танцювати?

Намалюй свою Україну

Помилуйся картинами інших художників і створи свою.

Сергій Шишко.
Володимирська гірка, 1959 р.

Леонід Давиденко.
Яблуневий спас, 2018 р.

- ★ Умостися зручно, розслабся, заплющ очі й уяви, що ти летиш над рідною землею. Що постає у твоїй уяві? Які звуки ти чуєш, які аромати вдихаєш? Який у тебе настрій?

- ★ Спробуй побачити свою майбутню картину. Які матеріали тобі знадобляться: фломастери, олівці чи фарби?
- ★ Ти хочеш працювати в тиші чи під музику?

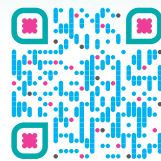
Презентуйте свої роботи в класі. Уважно й з повагою слухайте презентації інших. Не забувайте відзначати те, що особливо сподобалося.

Протягом року ти пізнаватимеш різні куточки Батьківщини. Збирай свої роботи в папку – і в травні матимеш власне портфоліо “Моя Україна”.

Мелодії України

Урок 2 • svitdovkola.org/art3/2

Кожен народ має свої особливі мелодії. У них — його історія, мрії і сподівання, радість і сум.

Пригадайте і заспівайте одне одному відомі вам українські народні пісні.

Такі різні настрої

Потанцюй разом з усіма під **“Віночок українських народних мелодій”** у виконанні ансамблю **“Троїсті музики”**.

Який настрій у цієї музики? А який — зараз у тебе?

А тепер зручно влаштуйся за партою або на килимку та послухай твір **“Мелодія”** сучасного українського композитора **Мирослава Скорика**.

Як ти гадаєш, про що розповідає нам композитор?

Який настрій у музики? Що тебе схвилювало?

Чим відрізняється ця музика від попередньої?

Послухай інший варіант виконання цього твору.

Які із зображених музичних інструментів ведуть мелодію в кожному варіанті?

У музики, як і в людини, є настрої — **лад**. Основні два лади — це музичні антоніми — **мажор** і **мінор**. Мажорна музика — радісна, бадьора. Мінорна — сумна, задумлива.

Подивися на ці фотографії. Настрій якої світлини мажорний, а якої — мінорний? Чому ти так вважаєш?

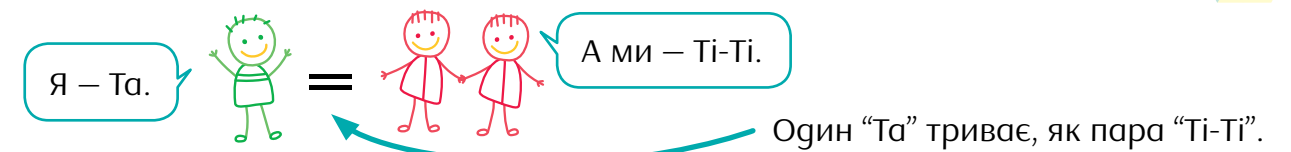

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

Накресліть на аркуші таку таблицю. Вигадайте й намалюйте піктограми (символічні зображення) для позначення мажору та мінору. Пригадайте пісні, які ви знаєте, і запишіть їхні назви в колонки.

Мажор	Складно визначити	Мінор

Знайомся: ритмики!

Ці ритмики позначають **музичний ритм**, тобто чергування довгих і коротких звуків і пауз між ними. Ритмики допоможуть тобі створювати музику!

Простукай по парті ритми, які показують ритмики, спочатку правою рукою, потім лівою, а тоді проплескай у долоні.

Простукайте один із цих ритмів удвох. Чи вдається робити це синхронно?

У вересні вивчіть пісню **“Барви рідної землі”** (“Пісенник”, с. 118).

Слухай і малюй

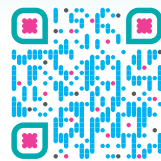
За бажання ще раз послухай музичні твори цієї теми та помалюй під них. Умочуй губку у фарбу потрібного кольору і став відбитки на аркуші. Музика сама вестиме твою руку!

Київські мозаїки

Урок 3 • svitdovkola.org/art3/3

Завітаймо до столиці України – Києва. Це місто має чим здивувати: золоті собори, сучасні гзеркальні хмарочоси, незвичайні скульптури...

Розкажіть одне одному, що ви знаєте про Київ. Чи хтось із вас бував там?

Незвичайна алея

Поглянь, яке гарне місце є в Києві. Це — **Пейзажна алея**. З 2009 року її прикрашають роботи сучасного скульптора **Костянтина Скрытцького**.

Зблизька мозаїка схожа на пазл, де добре видно окремі частинки...

...а здалеку ми бачимо цілісну картину.

- ★ Як автор оздобив скульптури?
- ★ Де в рідному краї ти бачив/бачила мозаїки? Що вони прикрашають?
- ★ Уяви, яка музика могла б звучати на Пейзажній алеї. Наспівай мелодію.

Мозаїка — цілісне зображення з елементів різної форми, кольору, величини тощо. Цю техніку декорування застосовували ще в Стародавній Греції.

Античні мозаїки були викладені з кольорових камінців. Сьогодні митці використовують керамічну плитку, кольорове скло, інші матеріали.

Давньоримська мозаїка, 5 ст.

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

Мозаїка власноруч

Поміркуй, якого розміру шматочки мозаїки тобі потрібні. Проведи дослідження.

- ★ Наріж кольоровий папір на квадратики зі сторонами 3 см і 1 см.
- ★ Намалюй на аркуші два однакові прямокутники — будинки з великими вікнами.
- ★ На одному виклади маленькі деталі, а на іншому — великі. Яка мозаїка має кращий вигляд? Для яких зображень краще використовувати дрібні елементи, а для яких — великі?

Об'єднайтеся в пари й наріжте кольоровий папір на квадратики і трикутники. Так вдасться отримати більше деталей різних кольорів. Розкладіть шматочки за кольорами.

Намалюй на аркуші великий простий малюнок без дрібних деталей. Намасти частину зображення клеєм і виклади елементами мозаїки. Розміщуй деталі щільно одна біля одної.

- ★ Подивися на готову мозаїку здалеку. Який вигляд вона має?
- ★ Чи сподобалося тобі створювати мозаїку? Що було складно або викликало роздратування? Що б ти змінив/змінила в організації своєї праці?

Довідайся, яка київська станція метро оздоблена мозаїками, що розповідають про історію Київської Русі.

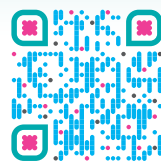
- ★ Як ти можеш знайти цю інформацію?

Фрески Софії Київської

Урок 4 • svitdovkola.org/art3/4

У Києві можна побачити й дуже давні мозаїки. Вони прикрашають Софійський собор. На його стінах є й інші старовинні картини, які можуть розповісти чимало цікавого про далекі часи.

Висловіть припущення, що можна дізнатися про історію нашого народу, розглядаючи давні твори мистецтва.

Софійський собор, або Софія Київська, 1037 р.

Розповіді про минуле

Розглянь фреску “Скоморохи”, яка збереглася аж із 11 століття.

Це скоморохи – актори, що в часи Київської Русі були неодмінними учасниками свят, їх натхненниками й організаторами. Вони вміли все – були водночас музикантами, співаками, танцюристами, акробатами, фокусниками, гресирувальниками, жонглерами.

- ★ Як ти гадаєш, люди зображені в русі чи ні? Що про це свідчить?
- ★ Які музичні інструменти існували в ті часи? Поміркуй, яких іще не було.
- ★ Що ти відчуваєш, коли бачиш витвір мистецтва, якому понад тисячу років?

Фреска – найдавніша техніка настінного живопису. Зображення виконувалися водяними фарбами на вологій штукатурці.

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

Музичні замальовки

Послухай частини 8 і 9 концертної симфонії для арфи з оркестром “**Фрески Софії Київської**” сучасного українського композитора **Валерія Кікти**.

- ★ Якими ти уявив/уявила скоморохів, слухаючи музику? Чи такими, як на фресках? Які в них голоси? Покажи їхні рухи, розкажи про їхні характери.
- ★ Чи однаково звучать фрагменти, що повторюються?
- ★ Музика написана в мінорі чи в мажорі?
- ★ Як ти гадаєш, чи завжди скоморохи лише сміялися?

Як скоморохи

Познайомся ще з одним ритмиком. Я – Та-а. =

Проплескай у долоні цей ритм кілька разів.

Додай нові рухи: проплескай цей ритм по колінах, а потім протупай.

Спробуйте виконання дуєтом: хай хтось із вас наспівує ритм, а хтось – плескає. Чи вдається грати разом?

Уяви себе скоморохом: весело прочитай римівку та проплескай її ритм.

**Ішов від Софії я раз на Майдан,
Дивлюсь: чорний вершник, на ньому жупан...
Та це ж, люди добрі, сам гетьман Богдан!
У мене і досі піднесений стан!**

Ростислав Бугько

Софійська площа, м. Київ

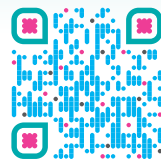
Яке завдання з ритмиками тобі сподобалося найбільше? Повтори його сам або разом з кимось на перерві чи вдома. Поспостерігай, як поліпшується твоя майстерність.

Дізнайся, які ще твори мистецтва можуть розповісти нам про давні часи.

Гра світла і води

Урок 5 • svitdovkola.org/art3/5

Чи любиш ти дивитися на воду? Люди створили перші фонтани для поливу, а потім помітили, що рух води заспокоює, розраджує. Завітаймо до Вінниці, аби помилуватися найбільшим в Україні та Європі плавучим фонтаном!

Якої пори року та в який час доби краще милуватися водограєм?

Водяні скульптури

Подивися світло-музично-водяне шоу Вінницького фонтана. Він розташований у руслі річки Південний Буг. Інженер — **Ральф Доу**.

- ★ Чи можна назвати фонтан скульптурою з води? Чому?
- ★ Розкажи, як змінювався водограй. Чи відповідали рухи струменів музиці?
- ★ Чи буде твоє враження таким самим, якщо прибрати музику? А світло?

Рухома платформа завдовжки 97 м.
Висота центрального струменя — 63 м.

Воду подають 67 насосів,
а світло — 560 ліхтарів.

Фонтан уміє “грати” і класичну музику, зокрема твори В. А. Моцарта, Дж. Вівальді, і народну, і сучасну.

У шоу фонтана використана **світломузика** — вид мистецтва, який майстерно поєднує музику і гру світла.

Іноді у струменях виникають об'ємні зображення. Створити їх допомагає лазерний проєктор, а екраном слугують краплі води.

Розглянь інші незвичайні водограї.

Фонтан Достатку,
Сінгапур

Фонтан 71,
США

Осінній фонтан

А тепер подивись, як красу водограю вдалося передати сучасній художниці **Ганні Колос** на картині “**Біля фонтана**”.

Яке яскраве світло на картині! Звідки воно? Вуличні ліхтарі так сліпучо сяють, що їх самих неможливо розгледіти. Їхнє світло виграє на яскравому осінньому листі дерев, а потім тоне у вечірніх сутінках.

- ★ Як показано рух води на картині?
- ★ Чи можна було б здогадатися, яка погода, якби люди не тримали парасольку?

Проектуємо водограй

Уяви себе архітектором/архітекторкою і намалюй проєкт фонтана, який прикрасить твоє місто/селище.

- ★ Придумай йому назву. Поміркуй, де він буде розташований і як поєднуватиметься з ландшафтом.
- ★ Вигадай незвичайну форму для основи. Виріши, як рухатимуться струмені води.

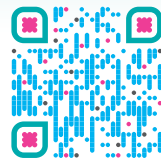

Чи є фонтан у твоєму місті/селищі? Сфотографуй його в різну погоду. Які зі світлин найбільш вдалі? Чому?

Музика водограю

Урок 6 • svitdovkola.org/art3/6

Вода має свій голос. Ти можеш чути ритм морського прибою, стукотіння крапель дощу чи шепіт фонтана. А сьогодні ще й заграєш на водяному музичному інструменті. До роботи!

Пригадайте, де ще ви чули голос води. Доберіть якомога більше дієслів, щоб описати її спів: дзюрчить, стукотить, шипить...

Водофон

Налий в однакові скляні посудини (склянки, банки) різну кількість води. Легенько стукни по кожній металевим предметом, наприклад, ложкою.

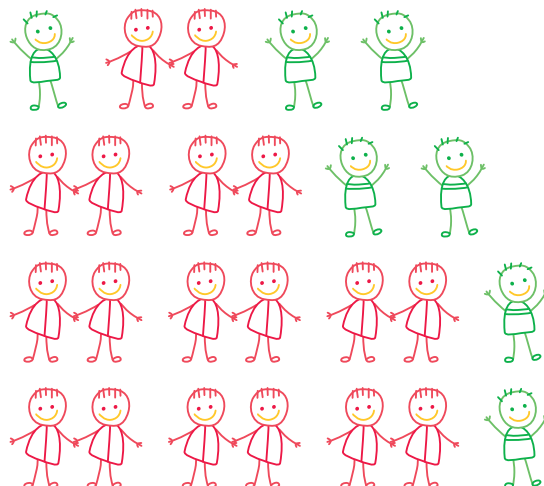
- ★ Чи однакові звуки утворюються?
- ★ Звук якої посудини нижчий?
- ★ Зроби висновок, як висота звуку залежить від рівня води в посудині.

Зіграй на водофоні з двох склянок ритм, який показують ритмики.

- ★ Чи один варіант виконання існує? Зіграй кілька версій. Яка сподобалася найбільше? Повтори її, співаючи слова “Гей, водограю!”.

Продовж вистукувати ритм, виконуючи співаночку “Гей, водограю!”.

Гей, водограю,
Я з тобою граю,
Струмені води ловлю,
Та ніяк не втримаю.

Гра води

Послухай п'єсу “**Гра води**”, яку написав французький композитор **Моріс Равель** у 1901 році. Слухаючи, рухайся під музику разом з однокласниками та однокласницями.

- ★ Чи завжди однаково гучно лунає музика? Чому вона звучить то гучніше, то тихіше?
- ★ Ця музика написана в мажорі чи в мінорі?
- ★ Розкажи про цю п'єсу, обираючи слова з хмари.
- ★ Додай слова, щоб якомога краще описати цей музичний твір.
- ★ Як ви рухалися під музику: кожен сам, парами, трійками, якимось інакше? Якими були ваші рухи — плавними, гнучкими, повільними, як вода, чи інакшими?

Моріс Равель казав, що ця п'єса нав'яна шумом води й іншими звуками, почутими біля фонтанів, водоспадів і струмків.

Розглянь картини та обери ту, до якої найкраще пасує музика Моріса Равеля. Поясни свою думку.

Фредерік Черч.
Ніагарський водоспад, 1857 р.

Тео ван Рейссельберге.
Фонтан, 1903 р.

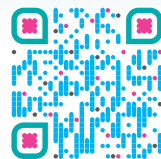
тиха
рояль
скрипка
труба мажор
швидка повільна
мінор один музичний
голосна інструмент
кілька музичних
інструментів

Пори року

Уроки 7-8 • svitdovkola.org/art3/7

У кожної пори року є свої принади. Час плине, і ми радіємо змінам – жовтому листю, першому снігу, весняному сонечку, дозрілим ягодам. Навчися помічати красу довкола – і твоє життя стане щасливішим, захопливішим.

Розкажіть одне одному про свою улюблену пору року. Опишіть, що саме вас тішить і надихає.

Картина на чотири боки

Розглянь картину “Пори року” сучасного польського художника **Яцека Єрки**.

В одному творі зустрілися всі пори року. Аби уважно розгледіти кожну з них, повертай підручник.

- ★ Чи можна назвати картину нескінченною?
- ★ Які істоти і предмети з’являються?
- ★ Поміркуй, чому деякі об’єкти зображені більшими, ніж насправді.

Художник зобразив, як одне й те саме місце змінюється, тож ми можемо порівняти всі пори року.

Певно, тобі не раз доводилося бачити на картинах те, чого насправді не буває. Такий напрям мистецтва називається **сюрреалізм**. Він виник у Франції понад 100 років тому. Митці-сюрреалісти ніби поєднують сон і реальність. У їхніх творах можна натрапити на будь-що: синє яблуко, квадратний банан, мураху завбільшки з будинок...

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

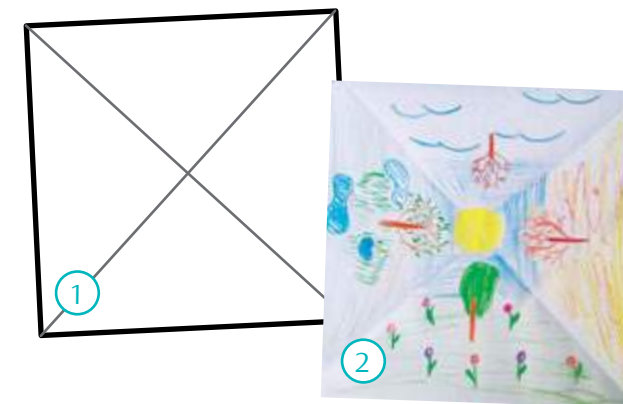
Не лише художники прагнули передати неповторність кожної пори року в одному мистецькому творі, а й композитори.

Мелодії пір року

Послухай фрагменти з циклу скрипкових концертів “Пори року” італійського композитора **Антоніо Вівальді**. Ця музика написана у 18 столітті. Спробуй здогадатися, який сезон зображується в кожному фрагменті.

Слухаючи музику, намалюй картину, на якій зустрілися чотири сезони.

- ★ Поміркуй, які матеріали тобі потрібні – фарби, олівці, крейдоочки чи фломастери. Які кольори ти обереш для кожної пори року?
- ★ Розділи квадратний аркуш паперу діагональними лініями на 4 однакові ділянки. У кожній намалюй одні й ті самі об’єкти і розфарбуй барвами різних пір року.

Ми – ритмики

Об’єднайтеся в групи по 9 осіб і навчіться зображати ритмиків.

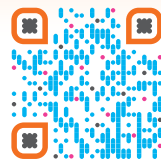
- ★ Який ритм показують діти на фото?
- ★ Хай хтось один з групи дає команду, на кого “перетворюватися”, а решта – виконують.
- ★ Тепер хай 8 із вас побудують ритмічну послідовність, а хтось один проплескає її.

Згадайте співаночку, яку вчили цього місяця, та виконайте її дуетом – хтось із пари декламує слова, а хтось плескає в долоні чи по стегнах або тупає в ритм.

Традиції та сучасність

Урок 9 • svitdovkola.org/art3/9

Надбання минулого живуть і нині. У цілком самобутніх композиціях можна побачити традиційні мотиви. Аби переконатися в цьому, помандруймо на Дніпропетровщину – батьківщину відомого на весь світ петриківського розпису.

Пригадайте, що ви знаєте про “петриківку”. Чи бачили сучасні речі, оздоблені цим декоративним розписом?

Упізнай стихії

Розглянь 4 картини із серії “Стихії”, написані сучасною майстринею Вікторією Тимошенко.

- ★ Чи вдалося тобі здогадатися, які стихії зображені? Де Земля, Вогонь, Повітря, Вода? Що саме підказало відповідь?
- ★ Як художниця передала рух води й повітря, силу вогню, чарівність землі?
- ★ Знайди на картинах і назви елементи петриківського розпису, які тобі вже відомі.
- ★ Як гадаєш, які характери в цих панн? Чи дружать вони?

Кожна картина виконана в одній кольоровій гамі, властивій певній стихії.

Легенда – словами, музикою, рухами

Прочитай легенду про різні стихії та вигадай її продовження.

Легенда про вогонь, вітер і воду

На верхівці високої гори зустрілися чотири чарівні панни – Вогонь, Вітер, Вода і Земля. Вони були не в доброму гуморі й почали сваритися.

– Якщо я розгніваюся, то перетворюся на величезного яскравого дракона і спалю все навколо, – сердито заявила Вогонь.

– Я сильніша за тебе, – відповіла Вода. – Адже якщо захочу, то перетворюся на величезну бурхливу змію, і ти згаснеш.

– Я ще сильніша, – гнівно прокричала Вітер. – Якщо я стану ураганом, ви всі робитимете так, як хочу я!

– Не сваріться, – тихо промовила Земля, і розлючені панни чомусь враз принішкли. – Кожна з вас може нести добро всьому живому. Вогонь зігріває, Вітер приносить дощові хмари й прохолоду, а без Води я перетворюся на сумну пустелю...

Послухай два фрагменти сюїти “Пер Гюнт” – “Танець Анітри”, “У печері підземного короля”. Її написав норвезький композитор Едвард Гріг у 19 столітті. Яка музика якій стихії пасує?

Під музику “розкажіть” легенду пантомімою або розіграйте драматичну виставу. Знайдіть рухи, які найкраще покажуть кожен стихію.

Петриківські оздоби

Пригадай елементи петриківського розпису.

Зернячко

Криве зернячко

Перехідний мазок

Квітки із зерняток

Калина

Перистий листок

Квітка-цибулька

Яку сучасну річ ти прикрасив/прикрасила б петриківським розписом? Чохол для телефона чи сумку? Посуд чи одяг? Виріж із картону шаблон, продумай композицію з елементів розпису й виконай малюнок гуашшю.

Вогняна легенда

Урок 10 • svitdovkola.org/art3/10

Люди здавна вигадували легенди про гори й річки, небесні об'єкти й сили природи. Чи відомий тобі давньогрецький міф про Прометея, який подарував людям вогонь і був за це покараний Зевсом? Сьогодні ми послухаємо його музичну версію.

Уявіть, як жили прадавні люди, коли ще не вміли видобувати вогонь. Що вони відчували, коли бачили полум'я? Як змінилося їхнє життя після подарунка Прометея? Що вони змогли робити, навчившись приборкувати цю стихію?

Крістіан Гріпенкерль. Прометей, 19 ст.

Полум'яна музика

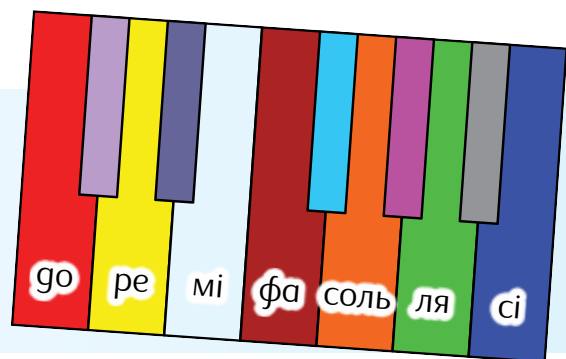
Подивися відеофрагмент виконання симфонічної поеми для фортепіано з оркестром **“Прометей”** (“Поема вогню”) з використанням світломузики. Цей твір створив композитор **Олександр Скребін** у 1911 році.

Перший колірно-світловий апарат для виконання поеми “Прометей”

- ★ Як змінювалися кольори відповідно до розвитку мелодії?
- ★ Про який вогонь ідеться в музиці — дружній, такий, що зігриває, чи небезпечний, руйнівний? Чи змінюється він?
- ★ Де ти вже бачив/бачила світломузику?

Композитора Олександра Скребіна називають творцем світломузики. Він вважав, що музику можна побачити, а кожному звуку відповідає певний колір.

Скористайся кольоровим звукорядом і намалюй послідовність різноколірних смужок. Хай той, хто знає ноти, озвучить твій запис на музичному інструменті. Чи утворилася мелодія?

Музика кличе!

Вигадай і зобрази ритм за допомогою ритмиків “Ті-Ті”, “Та”, “Та-а”. Хай партнер/партнерка проспівує або проплескає його. Потім поміняйтеся ролями.

Спробуйте виконання дуєтом: хай хтось один із вас наспівує ритм, а інший — плескає чи протупує його. Чи вдається грати разом?

Підготуйте танцювально-пластичну композицію.

- ★ Об'єднайтеся у групи стихій — Земля, Вода, Повітря, Вогонь.
- ★ Доберіть музику для свого виступу або скористайтеся треками, які слухали на цьому й попередньому уроках.

- ★ Поміркуйте, які предмети допомагають вам зобразити стихії. Продумайте рухи.
- ★ Покажіть виступ іншим групам. Обговоріть, яке враження справив кожен твір на глядачів. А потім поділіться одне з одним своїми емоціями. Завважте, вони можуть бути геть протилежними — хтось відчуває радість від виступу на сцені, а хтось — ніяковіє.

Пограйте у гру-плескання **“Чотири стихії”** у трійках, промовляючи римівку.

- ★ Станьте в коло. Нехай кожен покладе свою праву долоню тильним боком на ліву долоню сусіда.
- ★ Гру починає наймолодший у групі. На перше слово він/вона плескає своєю правою долонею в долоню сусіда, яка лежить на його лівій руці, на наступне слово цей сусід передає цей рух далі по колу.
- ★ Той, чия долоню мають плеснути на слово “гей”, має висмикнути її так, щоб партнер по грі влучив по своїй лівій долоні.

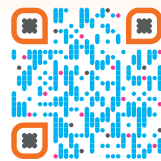
Вогонь зігриває,
повітря літає,
вода поливає,
земля процвітає. Гей!

Цього місяця вивчіть пісню **“Крап-крап”** (“Пісенник”, с. 119).

Українські богатири

Урок 11 • svitdovkola.org/art3/11

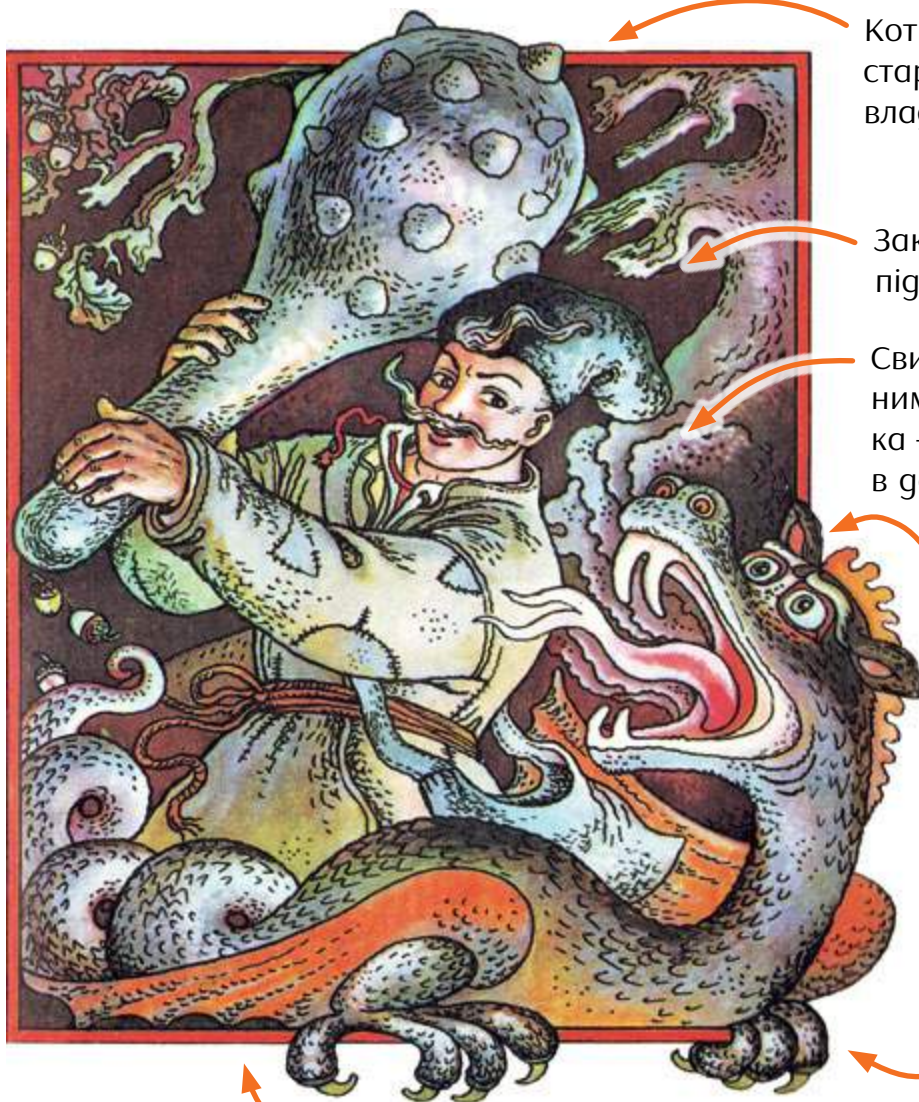

14 жовтня – День захисника України. Це державне свято збігається з Днем Українського козацтва.

Поміркуйте, чи випадковий цей збіг дат. Обговоріть, як цього дня зустрічаються минуле й сьогодні, хто захищав нашу країну в різні часи.

Легендарний захисник

Розглянь опубліковану в 1990 році ілюстрацію **Валентини Мельниченко** до української народної казки “Котигорошко”.

Котигорошко тримає булаву – стародавню зброю і символ влади українських гетьманів.

Закручені вуса й чуб підкреслюють завзяту вдачу.

Свитка, підперезана червоним паском, смушкова шапка – так одягались українці в давнину.

Ворог звивається кільцями, з його пащі куриться дим, величезні зуби націлені на супротивника, але очі – сполохані.

Змій тікає від сміливого хлопця аж за рамку картини. І ми розуміємо, що велике зло за мить щезне.

Ця ілюстрація – приклад книжкової графіки.

Тема 2. Між минулим і майбутнім

Графіка “говорить” до глядача лініями і штрихами. Інструменти художників-графіків – олівець, вугілля, туш і навіть звичайна ручка.

- ✦ Який образ постає у твоїй уяві, коли ти чуєш слово “захисник”?
- ✦ Чи можна так назвати Котигорошка? Кого він захищає?
- ✦ Чи схожий він на сучасних захисників? Чим саме?

А. Мільковицький

А. Музиченко

Дізнайся, як уявляють Котигорошка інші художники. Розглянь ілюстрації з різних книжок.

Героїчні пісні

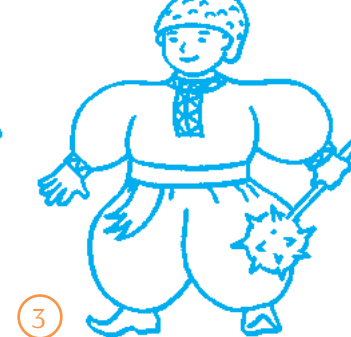
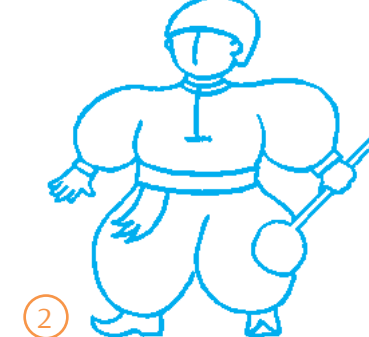
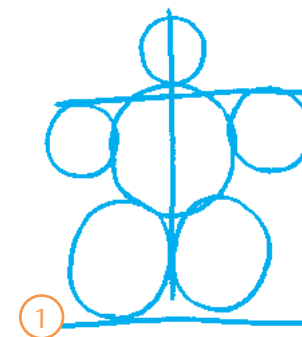
Послухай **українські народні пісні про козаків**.

- ✦ Чи однаковий настрій у всіх пісень?
- ✦ Які пісні звучали в мінорі, а які – у мажорі?
- ✦ Якими постають козаки в музичних творах?
- ✦ На створення якої картини надихнули тебе ці пісні?

Намалюй свого Котигорошка

Створи графічну ілюстрацію до казки. Для зображення Котигорошка можеш скористатися схемою-підказкою із шести кружечків-горошинок. Які матеріали тобі потрібні?

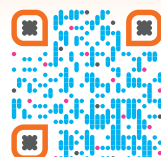
Розглянь малюнки, які створили твої однокласники та однокласниці. Чи схожі ваші Котигорошки? Які яскраві ідеї втілені в роботах?

Сила в єдності

Урок 12 • svitdovkola.org/art3/12

У різні часи на захист свободи і прав українського народу ставали чоловіки і жінки, військові й волонтери, митці й громадські діячі. Зібравшись разом, вони ставали сильнішими. І справді, кожен здатен на більше, коли відчуває підтримку.

Потренуйтеся діяти злагоджено. Станьте у дві шеренги, за командою педагога починайте плескати ритм: “Ті-Ті” — у свої долоні, “Та” — у долоні того, хто стоїть навпроти.

Марш захисників

Послухай “Запорозький марш” відомого українського композитора **Миколи Лисенка**, який жив понад 100 років тому.

Марш — енергійна музика з чітким ритмом для супроводу організованої ходи.

- ★ Грає оркестр чи один інструмент?
- ★ Які музичні інструменти ти почув/почула?

Покажи однокласникам/однокласницям, як, на твою думку, можна рухатися під цю музику. Покрокуйте разом, намагаючись робити це синхронно.

Розглянь фото симфонічного оркестру. Зверни увагу, як розміщені групи музичних інструментів.

Тема 2. Між минулим і майбутнім

Клас — це колектив, де кожен має свої бажання й уподобання, але коли треба зробити спільну справу, всі узгоджують свої дії. Так і музиканти збираються в **оркестр**, щоб ми почули музичний твір у всій красі. Звучання різних інструментів поєднуються в гармонійну композицію.

Послухай два варіанти виконання “Запорозького маршу”.

- ★ Де звучить оркестр, а де музичний інструмент грає один (соло)?
- ★ Яке виконання тобі більше сподобалося? Чому?

Речі звичні стають музичні

Зробіть шумові музичні інструменти з матеріалів, які можуть шелестіти, торохкотіти, дзеленчати... Можете скористатися поданими ідеями або втілити власні.

Маракаси з різними наповнювачами (крупка, горох, квасоля, камінці тощо)

Трещітки з лінійок

Шумовий оркестр

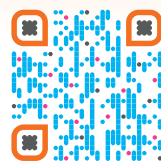

Об'єднайтеся у дві команди: одна гратиме в шумовому оркестрі, а друга крокуватиме під супровід саморобних інструментів. Спробуйте змінювати темп і гучність музики. Потім поміняйтеся ролями.

У світі театру

Урок 13 • svitdovkola.org/art3/13

Ласкаво просимо до театру! Театральне мистецтво – особливе, бо поєднує в собі музику, літературу, образотворчість і танець.

Обговоріть, як саме в театрі поєднуються різні види мистецтва.

Одна вистава – різні театри

театр опери та балету

театр ляльок

музичний театр

драматичний театр

★ У яких театрах побував фотограф? Чи вдалося тобі здогадатися?

▶ Подивись фрагмент “**Червона Шапочка і Вовк**” з балету “**Спляча красуня**” композитора **Петра Чайковського**, який жив близько 150 років тому.

★ Як композитор показав зустріч Червоної Шапочки й Вовка?

★ Які рухи персонажів допомагають зрозуміти їхні характери?

👤 Поімпровізуйте і станцюйте партії Червоної Шапочки та Вовка.

▶ Подивись відеофрагменти вистав “Червона Шапочка” різних театрів, а потім – мультфільм за цією казкою.

★ Що є спільного в усіх виставах?

★ Чи схожі костюми в одних і тих самих персонажів? Чим саме?

★ Чим мультфільм відрізняється від вистави?

★ Як мультиплікатори передають емоції персонажів?

Два кольори – два характери

🔍 Розглянь **ескізи костюмів** фей до постановки балету “Спляча красуня”. Художник-костюмер – **Олександр Бенуа**.

Фея Бузку

Фея Карабос

Ескіз – це попередній малюнок, що показує задум митця в найхарактерніших рисах.

★ Чому у фей такі різні костюми? Чому художник вибрав різні барви?

★ Розкажи про фей. Які вони зовні? Які в них характери? Які наміри? Як це показав художник?

★ Як можуть рухатися феї в такому одязі? Покажи.

Театральні костюми

👤 Уяви себе художником/художницею і створи ескіз костюма.

★ У якому театрі ти хочеш попрацювати?

★ Як називається вистава, до створення якої ти б долучився/долучилася?

★ Костюм якого персонажа ти створюватимеш сьогодні?

★ За якими деталями вбрання глядачі зможуть упізнати персонажа?

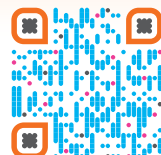

На сцені

Урок 14 • svitdovkola.org/art3/14

Кожна вистава – це результат копіткої праці багатьох людей. Серед них – композитори й хореографи, актори та декоратори, гримери й костюмери.

Пригадайте ескізи костюмів фей, які ви розглядали на попередньому уроці. Обговоріть, як музика могла б передати їхні характери.

Музичні контрасти

Послухай фрагменти “Тема Феї Карабос” і “Варіація Феї Бузку” з балету “Спляча красуня” Петра Чайковського.

- Яка музика зображує кожну з фей? Чому ти так вирішив/вирішила?
- Як композитор підкреслює різницю між феями? Як ти уявляєш їхні голоси? Їхні рухи? Покажи танці фей під музику.
- Добери інструмент, який найкраще передає характер кожної з фей.

Подивись відеофрагменти балету “Спляча красуня” П. Чайковського.

- Чи так ти уявляв/уявляла рухи фей? Чи сподобалася тобі робота хореографа – постановника танців?
- Добери або зроби самостійно фотографії пейзажів до музичних фрагментів, які відповідають характерам Феї Карабос і Феї Бузку.

Тема 2. Між минулим і майбутнім

Відчуй ритм

Протупай або проплескай у долоні чи долонями по стегнах ритм.

Поєднай ритм із мелодією. Пригадай назви й тривалості нот (див. форзац). Проспівай “Ті-Ті Та” під музику або по нотах.

Чи обом нотним записам відповідає цей ритм?

Послухай твори “Тема Феї Карабос” і “Варіація Феї Бузку”. Вибери в кожній з них фрагмент, який тобі найбільше сподобався. Спробуй проплескати їхні ритми. У якому з фрагментів було легше відчутти ритм?

Від задуму до прем'єри

Підготуйте мінівиставу за однією зі згаданих казок чи за власним вибором. Порадьтеся та оберіть фрагмент, який інсценізуватимете. Пригадайте, хто працює над створенням вистави, і розподіліть обов'язки. Нехай хтось буде оператором і зніме відео на згадку.

Актори втілюють яскраві образи.

Гримери змінюють зовнішність акторів, враховуючи особливості характеру кожного персонажа.

Декоратори проєктують і виготовляють декорації, оформлюють сцену.

Режисер керує творчим процесом.

Хореографи ставлять танці.

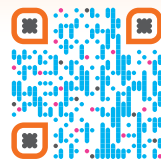
Художники-костюмери вигадують і створюють костюми персонажів.

Між небом і землею

Уроки 15-16 • svitdovkola.org/art3/15

У кожного з нас є свої улюблені краєвиди. Помандруймо у безкраї степи. Саме тут, на неозорих просторах, можна побачити, як зустрічаються земля і небо.

Неосяжні простори

Розглянь картину “У степу” Андрія Шильдера, створену в 1893 році.

★ Пригадай, які картини такого жанру тобі вже відомі. Що в них спільного?

Обрій – уявна межа небосхилу й земної поверхні.

- ★ Як змінилася б картина, якби до рослин завітав вітер?
- ★ Обрій на картині чіткий чи розмитий?
- ★ Які з наведених слів є синонімами слова “обрій” — далечінь, хмари, небокрай, небосхил, горизонт? Який з них, на твою думку, найвлучніший? Чому?

Розглянь пейзаж “Золота осінь” Іллі Остроухова, написаний у 1886 році, та створи власний.

- ★ Пригадай правила малювання пейзажу.
- ★ Чи на всіх пейзажах видно небокрай? Поясни свою відповідь.
- ★ Поміркуй, чому в містах і селищах горизонту майже не видно.

Тема 2. Між минулим і майбутнім

Слухаючи музику, уявляй, що ти гуляєш картиною з осіннім лісом. Чутно шаругіння листя під ногами, легкий подох вітру, повільно кружляють жовті листочки... Що ще ти уявляєш?

Осінні роздуми

- 🎧 Послухай п'єсу “Осіній смуток” французького композитора минулого століття **Мішеля Леґрана** (музика з кінофільму “Шербурзькі парасольки”) і подивись відеокліп.
- ★ Музика написана в мажорі чи мінорі, швидка чи некваплива, звучить уривчасто чи протяжно? Чому композитор назвав п'єсу “Осіній смуток”?
- ★ Як змінювалася музика? Чому дібрано саме такий відеоряд?
- ★ Чи знаєш, на якому інструменті виконано сольну партію?

Соло в п'єсі Мішеля Леґрана виконував музикант на **саксофоні** — мідному духовому музичному інструменті, названому на честь його винахідника Адольфа Сакса. Сріблястий, оксамитовий, чарівний — такими словами описують звук саксофона. Справді, він дуже виразний, його складно переплутати зі звуком іншого духового інструмента.

🔍 Роздивись саксофон та інші мідні духові музичні інструменти. Що в них спільного? Що відмінне?

🎧 Послухай фрагменти різних композицій, виконаних на саксофоні, й переконайся, як по-різному може звучати цей інструмент.

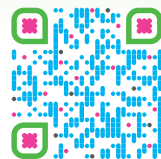
Ми — ритмики

- 👥 Об'єднайтеся в групи і згадайте, як зображати ритмиків. Домовтеся, хто проплескуватиме ритмічну послідовність, яку зображуватимуть інші.
- 👥 Згадайте одну з музичних ігор і пограйте в неї.

Косівські візерунки

Урок 17 • svitdovkola.org/art3/17

Завітаймо до мальовничих Карпат. Тут, на Косівщині, з давна створюють глиняний посуд і кахлі, які прикрашають унікальним декоративним розписом.

Обговоріть, які види українського декоративного розпису ви знаєте. Які речі ними зазвичай оздоблюють?

Візерунок чи орнамент?

Розглянь приклади косівської кераміки.

- ★ Чим схожий декор на виробах?
- ★ Знайди на них візерунки й орнаменти; рослинні й геометричні елементи.

Візерунок — декоративний малюнок із різних елементів. **Орнамент** — візерунок, побудований на ритмічному повторенні та чергуванні елементів. Зверни увагу: повторення зображень може бути й у візерунках, але не так чітко, як в орнаменті.

- ★ Чи всі орнаменти можуть бути візерунками? А чи всі візерунки є орнаментами?

Листочки-танцюристи

Подивись мультфільм “Балет 147 листочків” дитячої анімаційної студії “Крок”.

- ★ У якому фрагменті мультфільму листочки утворюють орнамент, а в якому — візерунок?
- ★ Який фрагмент тобі найбільше сподобався? Розкажи друзям, що саме тебе вразило.

Тема 3. Чарівні перетворення

Стилізовані зображення

Розглянь елементи косівського розпису.

- ★ Які з них — геометричні, а які — рослинні?
- ★ На які відомі тобі рослини вони схожі?

У косівському розписі використовують лише три кольори: зелений — наче глиця смерек, жовтий — мов сонце, коричневий — як родюча земля.

Зображені у візерунках і орнаментах рослини мають не такий вигляд, як у природі, але впізнати їх можна. Майстри **стилізували** природну форму — спростили зображення рослин, проте зберегли основні ознаки, які вирізняють їх серед інших.

Рамка для осіннього фото

Знайди або зроби і роздрукуй осінню фотографію, яка нагадуватиме тобі про цю дивовижну пору року. Можеш змінити форму світлина на круг чи квадрат, обрізавши краї.

Виготов рамку і прикрась її косівським розписом.

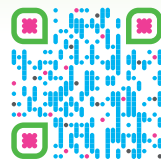
- ★ Поклади знімок у центр аркуша картону. Навколо фото накресли рамку завширшки 3-4 см. Виріж по зовнішньому контуру.
- ★ Поміркуй, які елементи косівського розпису ти хочеш використати. Рамку прикрасатиме орнамент чи візерунок?
- ★ Розпиши рамку.
- ★ Приклей у центрі фотографію.
- ★ Зі зворотного боку рамки приклей підставку — зігнуту трикутником смужку картону.

Там, де гори й полонини

Урок 18 • svitdovkola.org/art3/18

Краса та велич гір надихають не лише художників, а й композиторів. Цікаво, яка вона – гірська музика?

Розкажіть одне одному, чи були ви у горах, яке враження вони на вас справили. Розгляньте і порівняйте картини сучасних українських митців.

Йосип Бабинець.
Під полониною, 2014 р.

Ігор Юрченко.
Простір Карпат, 2018 р.

Мелодії Карпат

Візьми олівці тих кольорів, які можна побачити в осінніх горах. Приготуйся слухати музичний твір. Малюй те, про що тобі розповідатиме музика.

Послухай твір **“Карпати”** сучасного українського композитора й піаніста **Єгора Грушина**.

- ★ Як гадаєш, чому цей твір такий динамічний?
- ★ Як у музиці відтворено швидку течію гірських річок, подих вітру в горах, звуки дощу?
- ★ Чи є фрагменти, які повторюються? Чи однаково вони звучать?

Подивися відеокліп до музичного твору **“Карпати”** Єгора Грушина.

- ★ Як відеоряд доповнює музику? Чи змінює це сприйняття твору?

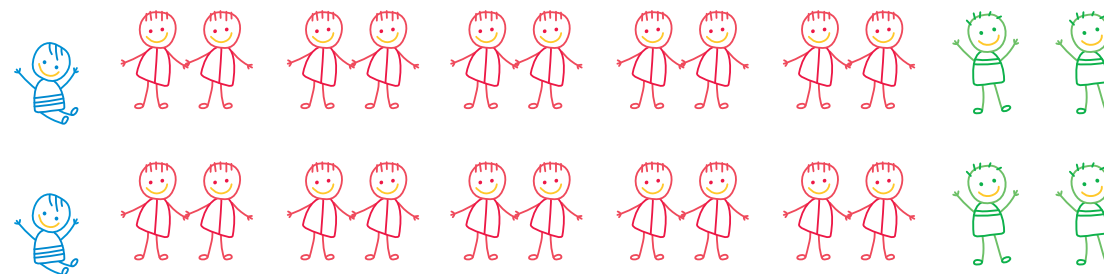

За роялем – Єгор Грушин.
Фото Дмитра Сиренка

Тема 3. Чарівні перетворення

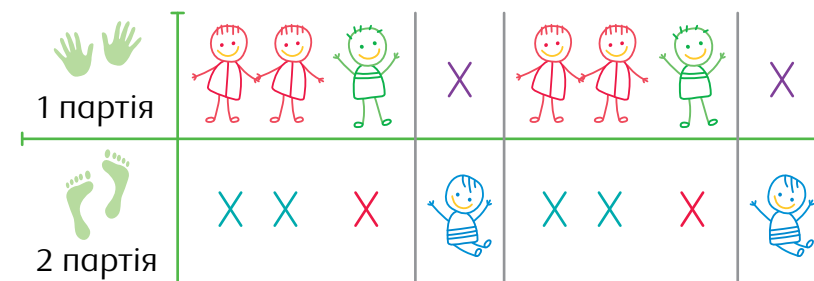
Музичний орнамент

Проспівай усі “Та-а”, проплескай усі “Ті-Ті” й протупай усі “Та”.

★ Чи можна назвати цей ритм музичним орнаментом? Чому?

Об'єднайтеся у дві групи: одна гратиме першу партію – плескатиме в долоні, інша – другу партію – тупатиме ніжками.

★ Що було складно?
Як ви організувати-
мете ритмічний ор-
кестр наступного разу?

Трембіта – душа українських гір

Послухай звучання **трембіти** – українського народного духового музичного інструмента.

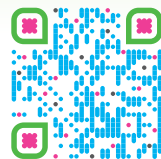
Трембіта занесена до Книги рекордів Гіннеса як найдовший музичний інструмент світу – її довжина сягає від 3 до 8 метрів.

Колись трембіта супроводжувала все життя гуцулів. Вона була чи не єдиним засобом зв'язку вівчаря з селом, адже її звук чути аж за 10 км! Особливі звуки інструмента сповіщали про небезпеку, про радісні й сумні події. З трембітою і нині запрошують на весілля та колядують.

Цього місяця вивчіть українську народну пісню-небилицю **“Я вам, люди, заспіваю”** (“Пісенник”, с. 120).

Ти вже знаєш, що окремі стилізовані зображення можуть складатися у візерунки й орнаменти. Сьогодні я розповім тобі, як за їх допомогою можна повідати цілу історію!

Пригадайте, де можна побачити стилізовані зображення і що вони означають. Позмагайтеся, хто назве найбільше варіантів. Наприклад, чоловічки на світлофорі, закреслена нотка в телефоні, герб школи...

Герби і символи

Герб (від німецького слова “erbe” — спадщина) — символічний знак (емблема) держави, регіону, міста, роду, певної особи.

Кожне зображення й колір на гербі символізує реальні події та явища минулого, розповідає про його власника: рід занять, цінності, риси. Усі таємниці створення й історію виникнення гербів знають фахівці з **геральдики** — символічної мови гербів.

Розглянь герби різних географічних об'єктів. Які символічні зображення є на кожному з них? Що вони означають?

Герб Олександрівського району (Кіровоградська область)

Гілки дуба символізують могутність і витривалість; пшениця та соняшник — поширені культури, що вирощуються в районі.

Герб міста Рені (Одеська область)

Якір і судно символізують морський порт міста. Гроно винограду відображає традиційне ремесло регіону.

Герб Запорізької області

Булава, пернач, бунчук, литаври — символи козацької епохи.

- ★ Яку форму мають герби?
- ★ Зверни увагу, що деякі зображення справа та зліва — однакові, розташовані симетрично. Знайди такі елементи на кожному гербі.
- ★ Знайди на гербах візерунки та орнаменти, рослинні й геометричні елементи.
- ★ Пригадай, де ти вже бачив/бачила стилізовані зображення рослин.

Герб моєї родини

Власний герб може мати кожна спільнота: родина, школа, клас. Створи герб своєї родини.

- ★ Пригадай, що вміє вправно робити кожен із членів твоєї родини. Які у вас спільні захоплення? Що ти знаєш про своїх дідусів і бабусь? Які зображення можуть про це розповісти?
- ★ Поміркуй, які рослини можуть прикрасити ваш герб. Наприклад, листя і плоди дуба символізують силу й міць, соняшник — життєрадісність, троянда — любов, шляхетність тощо.

- ★ Які квіти, листя й плоди в рослини, яку ти обрав/обрала? Як упізнати її серед інших? Стилізуй її форму, скориставшись фотопорадами.

- ★ Стилізуй інші зображення й розмісти їх на гербі, дотримуючись симетрії. Для зручності можеш олівцем провести по центру вертикальну лінію — вісь симетрії, а потім стерти її гумкою.

Поміняйтеся гербами і розкажіть про родини одне одного.

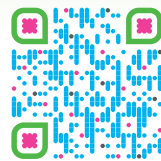

Влаштуйте виставку родинних гербів і створіть разом герб вашого класу.

Як рухи стають танцем

Урок 20 • svitdovkola.org/art3/20

Кожен танець — це історія, яку розповідають рухами під музику. Аби вразити глядача, торкнутися його душі й розуму, рухи й музика мають сплітатися в єдине дійство. Його продумує митець, робота якого найчастіше лишається непомітною для глядача.

Чим рухи в танці нагадують вам символи в орнаменті чи на гербі?

Мистецтво створення танцю

Хореограф добирає до музики послідовність кроків, рухів і фігур, складаючи танцювальну композицію. Свої ідеї він доносить до танцівників під час репетицій: показує, а вони повторюють.

Подивись відеофрагменти хореографічної вистави у 2 частинах **“Український диптих”** Київської муніципальної української академії танцю імені Сержа Лифаря. Хореографи — **Дмитро Клявін і Вадим Сабодаш**.

Класична хореографія

“Лірична сюїта”
(музика Костянтина Данькевича)

Народна хореографія

“Героїчна козацька сюїта”
(музика Євгена Досенка)

У виставі поєднані класична хореографія і народна. Так хореографи відобразили дві риси, притаманні нашому народу. З одного боку — його ліричність, тобто схильність до глибоких почуттів, і миролюбність, з іншого — героїзм, здатність до самопожертви в захисті Батьківщини.

Опиши, чим різняться музика, костюми, рухи.

Тема 3. Чарівні перетворення

Граємо разом

Познайомся ще з одним ритмиком. Він звучить довше, ніж усі його друзі.

Я – Та-а-а-а.

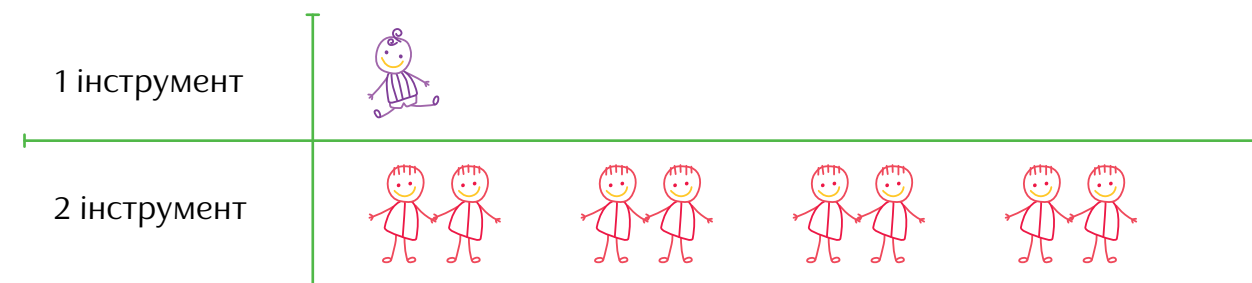
=

Виконай на шумовому музичному інструменті ритм кілька разів.

Оберіть два інструменти та зіграйте разом цей ритм кілька разів. Зверніть увагу, що один “Та-а-а-а” звучить так само довго, як вісім “Ті”.

Одна музика – різні хореографії

Послухай уривок **“Козачок”** з опери **“Запорожець за Дунаєм”**, яку написав український композитор і письменник **Семен Гулак-Артемівський** понад 160 років тому.

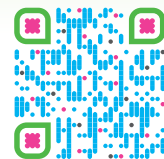
- Які рухи пасують до музики?
- Поцікався в однокласників та однокласниць, хто з них займається класичним танцем, а хто — народним. Як вони розучують танці? Які в них враження від репетицій і виступів?

Об'єднайтеся в групи і придумайте танець під цю музику: кілька груп — у класичному стилі, кілька — в народному. Порівняйте рухи різних танців. Поєднайте танці в хореографічну композицію, виконайте на шкільному концерті та здивуйте учнів інших класів.

Смачні картини

Урок 21 • svitdovkola.org/art3/21

Скільки диво-перетворень відбувається в осінній природі: листя змінює забарвлення і опадає, овочі дозрівають і тікають із грядок до комор... А іноді перетворення стаються і в живописі, коли сплітаються різні жанри.

Пригадайте, які жанри живопису ви знаєте. Обговоріть особливості кожного з них.

Натюрморт чи портрет?

Розглянь картину “Садівник” відомого італійського художника **Джузеппе Арчімбольдо**, який жив і творив 500 років тому.

Ця картина із секретом! На перший погляд, це натюрморт: набір для вітамінного салату в мисці. Та переверни підручник догори дриґом, і... натюрморт перетвориться на інший жанр живопису!

- ★ Які овочі, зелень, інші плоди ти бачиш у мисці? Вони стилізовані чи реалістичні?
- ★ Чому твір має таку назву?
- ★ Чи вдалося тобі помітити обриси обличчя, подивившись на картину під іншим кутом? На що перетворилася миска? З яких рослин утворилися ніс, щоки, губи, очі, борода?
- ★ Як гадаєш, який характер у садівника? Його погляд можна назвати добрим, сумним чи лагідним?

Тема 3. Чарівні перетворення

Розглянь інші картини Джузеппе Арчімбольдо, на яких він зображує пори року. Згадайся, де яка.

Збери овочі для незвичайного портрета

Послухай “**Жартівливий марш**” сучасного українського композитора **Андрія Штогаренка**. Уяви, як овочі збираються позувати для твоєї картини. Чому вони шикуються саме під таку музику? Чому цей марш жартівливий, а не серйозний?

Зробіть 3D-картину — гарно викладіть дари осені на велику тарілку або створіть із них візерунок. Чим оздобите смачний твір? Презентуйте його на осінньому ярмарку або прикрасьте клас.

Портрет-натюрморт

Створи портрет з овочів і фруктів.

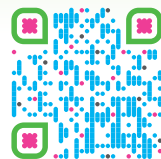
- ★ Виріж зображення плодів з кольорового паперу або журналу чи буклета.
- ★ Намалюй на великому аркуші основу для портрета.
- ★ Виклади композицію на аркуші-основі. Звертай увагу на пропорції та поєднання кольорів.
- ★ Якщо композиція подобається, наклеї деталі.

Влаштуйте в класі виставку портретів. Нехай кожен із вас спробує себе в ролі екскурсовода і розповість глядачам про експонати.

Прощальна пісня осені

Урок 22 • svitdovkola.org/art3/22

Час панування Осені-чарівниці добігає кінця. Ось-ось вона поступиться місцем Зимі. Влаштуймо ж їй музичне прощання!

Поділіться одне з одним спогадами про те, коли ви помічали красу осені.

Музичні слова і фрази

Прочитай уголос співанку “Ведмедик”. Коли вимовлятимеш виділені склади, плескай у долоні.

Лис-тя жов-те і ру - де в лі-сі о-па - да - є.

У бар - ліг вед - ме-дик йде і вже по-зі - ха - є.

Як текст складається з окремих речень, так музика складається з **музичних фраз**. Саме перед початком музичної фрази співаки набирають у легені повітря.

- Знайди у співаночці “Ведмедик” музичні фрази. Скільки їх? Чи збігаються вони з реченнями?
- Виконай співанку, стежачи за тим, коли набираєш повітря.
- Скільки тактів у співанці? Пригадай, як позначають такти в нотному записі.

Нехай хтось із пари співає, а хтось — плескає або тупає на початку кожного такту. Потім поміняйтеся ролями.

Звуки осені

Послухай різні варіанти виконання п'єси “Жовтень. Осіння пісня” з циклу “Пори року” Петра Чайковського. Слухаючи музику, рухайся класом і “малюй” мелодію жовтою стрічкою чи хустинкою.

- У якому варіанті звучить оркестр? Де ти чуєш рояль, а де — рояль і скрипку?
- Який настрій у цього твору? Коли тобі хочеться слухати таку музику?

Тема 3. Чарівні перетворення

Бринить струна

Розглянь зображення музичних інструментів. Назви струнні. До яких груп належать інші?

Звук **фортепіано** — роялю і піаніно — утворюється під час ударів молоточків по струнах, а допомагають це зробити клавіші. Тож ці музичні інструменти називають **струнними ударно-клавішними**.

Дослідіть, як різні струни утворюють звуки.

- Візьміть три нитки, мотузки чи гумки різної товщини. Хай троє учасників групи натягнуть їх руками, а четвертий смикне по черзі за кожну. Прислухайтесь до звуків.
- Чи однакові вони? Чи помітили ви закономірність?
- Звук якої струни лунає найдовше?
- Поекспериментуйте зі звуками: торкайтеся струн у різних місцях — у центрі, ближче до країв, натягуйте їх по-різному і слухайте, як змінюється звук.

Створи музичний інструмент

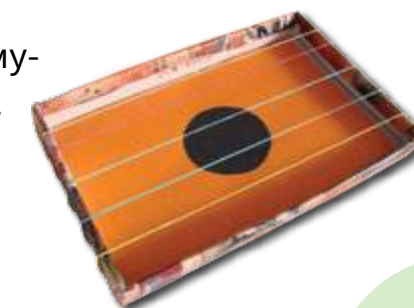

Зроби отвори у двох протилежних сторонах коробки. Протягни крізь них нитку, мотузку чи резинку, звук якої тобі сподобався найбільше, або кілька різних.

Зіграй ритм співаночки “Ведмедик” на своєму музичному інструменті. Прислухайся, як він звучить.

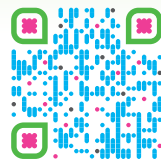
- Як ти назвеш свій музичний інструмент?
- Чи в усіх твоїх однокласників та однокласниць музичні інструменти звучать однаково? Чому?

На згадку про осінь

Уроки 23-24 • svitdovkola.org/art3/23

Дощі вже майже змили з дерев осінню позолоту, однак подекуди лишилися барвисті островці. Завітаймо до одного з найбільших ландшафтних парків України в місті Біла Церква на Київщині.

У співавторстві з природою

Роздивись світлини та уяви себе в дендропарку “Олександрія”.

Чим парк відрізняється від лісу?
Парк облаштований людиною.

Ландшафтні архітектори продумують, які дерева й кущі де посадити, як прокласти стежинки, де поставити скульптури, альтанки, облаштувати квітники, ставки й фонтани.

- ★ Чому цей парк називають витвором мистецтва?
- ★ Чи бував/бувала ти в парках? Оціни роботу їхніх ландшафтних архітекторів. Які рішення були вдалими й принесли тобі задоволення? Що хотілося б додати?

Проголяйся парком або лісом і збери гілочки, листочки, сухі квіти для створення ікебани.

Ікебана (у перекладі з японської — “живі квіти”) — традиційне для Японії мистецтво створення композицій із різних рослин. Цікаво, що винайшли ікебану в Китаї. В основі ікебани лежить асиметрія: три головні рослини різної довжини встановлені під різними кутами.

Якщо подумки з'єднати лінією верхівки головних рослин, утвориться трикутник.

Найдовша гілка є ніби продовженням вази.

Тема 3. Чарівні перетворення

Послухаймо музику осіннього дощу. Вона подарує тобі спокій і душевну рівновагу.

Блюз дощу

Послухайте композицію “**Блюз дощу**”, яку створив і зіграв латиський композитор **Раймонд Паулс**.

- ★ Чи почув/почула ти в музиці звуки дощу? Що саме їх нагадало?
- ★ Який настрій навіває тобі музика? Чим вона відрізняється від “Осінньої пісні” Петра Чайковського?
- ★ Який музичний інструмент грає соло першим, який — другим, а який — третім?

Ця композиція написана у стилі **блюз**. Часто блюзовий твір будується як “запитання — відповідь”, ніби діалог музичних інструментів.

У ритмі блюзу

Візьміть різні музичні інструменти й кілька разів відтворіть ритм.

- ★ Чи вдається грати по черзі?
- ★ Чи чуєте запитання й відповідь?
- ★ Скільки тактів у цій музичній фразі?

1 партія		X X X X		X X
2 партія	X			X

Виконайте музичну гру, співаночку або танець, вивчені цього місяця.

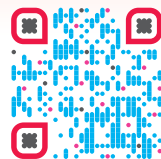
Золота ікебана

Послухайте осінню музику, створіть ікебану й прикрасьте класну кімнату.

- ★ Чим ікебана відрізняється від звичайних букетів?

Театральне мистецтво — це обмін гумками, почуттями та енергією. Емоції акторів, які віддано й натхненно створюють образи на сцені, передаються глядачам. А захват глядачів надає наснаги виконавцям.

Пригадайте, яких правил слід дотримуватися у глядацькій залі. Уявіть, що відбуватиметься, якщо глядачі цього не робитимуть.

Амфітеатр — особлива форма зали

Розглянь зображення одного з перших театрів, які споруджували в Давній Греції просто неба. Поміркуй, чому місця для глядачів розташовані саме так.

Публіка сиділа півколом навколо сцени. Кожен наступний ряд розташований вище за попередній. Так більше людей могли бачити виставу.

Амфітеатр, Греція

Амфітеатр має форму чаші. Це покращує акустику, тобто робить звук гучнішим.

Сцена

Ошатна будівля театру

Розглянь світлини й пригадай театри, які тобі довелося відвідати.

Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр ім. М. Л. Кропивницького

Одеський національний академічний театр опери та балету

Чим сучасні театри відрізняються від давніх? А що в них спільного?

Після дзвоника

- Пригадай вистави, які ти бачив/бачила, роздивися світлини. Що в театрі змінюється щодня?
- Подивися фрагмент драматичної вистави **“Білосніжка і семеро гномів”** Червоноградського зразкового дитячого театру “Казка”.

Відтворити середовище, у якому відбувається дія вистави, допомагають декорації. Їх створюють за допомогою живопису, графіки, освітлення.

Що допомагає глядачам уявити себе в оселі гномиків?

Настільний театр

Пригадай разом з однокласниками та однокласницями сюжет казки “Білосніжка і семеро гномів”. Створіть дійових осіб і макет сцени з декораціями до одного з епізодів.

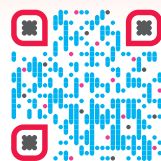

- Візьміть коробку без кришки — це сцена. Обклейте стінки малюнками — декораціями.
- Дійових осіб і решту декорацій можна зробити об'ємними: намалювати їх, вирізати, приклеїти до зворотного боку підставку зі складеної трикутником смужки картону.
- Розіграйте сцену з вистави.

Руки замість слів

Урок 26 • svitdovkola.org/art3/26

Зрозуміти характер і настрої дійових осіб вистави допомагають не лише слова, які вони промовляють, а й їхні вчинки, а ще жести, міміка й рухи. Саме такою мовою з нами розмовляють артисти балету. Чи зрозуміла вона тобі?

Імена, що говорять самі за себе

Роздивися кадри з мультфільму “Білосніжка і семеро гномів” американської кіностудії Волта Діснея.

★ Чи знаєш ти, як звать гномів? Познайомся: Розумник, Буркотун, Веселун, Сонько, Скромник, Чхун, Простак.

★ Яких гномів вдалося впізнати? Завдяки чому?

★ Поміркуй, чи з одного мультфільму ці кадри. Чим зображення схожі, а чим відрізняються? Який мультфільм сучасніший?

Перші мультфільми були **мальованими**: художники на окремих аркушах зображували кожен рух персонажів. Нині за допомогою комп'ютерних програм створюють **комп'ютерну анімацію**.

Подивися фрагмент цього мультфільму.

★ Як Білосніжка дізналася імена гномів?

★ Як музика допомагає передати стан персонажів?

Цього місяця вивчіть пісню “Час святого Миколая” (“Пісенник”, с. 121).

Як передати характер рухами

Подивися фрагмент балету “Білосніжка і семеро гномів” Львівського національного академічного театру опери та балету ім. Соломії Крушельницької. Музика Богдана Павловського, хореографія Ігоря Храмова.

★ Що тобі більше допомогло впізнати гномів — їхні рухи чи костюми?

Вибери гнома, який тобі сподобався найбільше. Придумай рухи, якими він може розповісти про себе Білосніжці. А які рухи допоможуть показати Білосніжку та її мачуху?

Влаштуйте в класі танцювальну вікторину. Хай хтось у танці показує одного з персонажів, а інші відгадують, якого саме.

У ритмі гномів

Проплескай і протупай ритми. Кому з персонажів вони пасують? Чому?

Вивчи співаночку “Гном” (слова Тамари Коломієць, музика Алли Мігай), плескаючи на виділені склади.

Жив со - бі на сві - ті гном. Ди - ву - вав у - сіх кру - гом

5 див - ни - ми ди - ва - ми, доб - ри - ми ді - ла - ми.

Доберіть музичні інструменти, які найкраще передають характери гномів. Запишіть ритмічну послідовність для кожного та створіть ритмічний оркестр “Сім гномів”.

Камінь у руках майстра

Урок 27 • svitdovkola.org/art3/27

Гуляючи берегом моря, можна знайти гладенькі камінці – гальку. Скільки часу та енергії знадобилося, щоб надати їм такої форми? Якій силі це до снаги? Правду кажуть, вода камінь точить. А вправні руки та уява майстрів довершують творіння природи.

Тендітні скульптури з гальки

Розглянь композиції з гальки на світлинах.

- ★ Чи можна назвати їх скульптурами? А творами мистецтва? Чому?
- ★ Чому камінці не падають?
- ★ Спробуй-но втримати рівновагу, стоячи на одній нозі. Чи вдалося тобі знайти баланс?

Камінці для зняття втоми

Послухай **“Прелюдію і фугу до мажор”** німецького композитора, органіста і скрипаля **Йоганна Себастьяна Баха**, який жив 300 років тому. Слухаючи, уявляй себе на березі моря. За бажання викладай вежу з камінців.

- ★ Як краще добирати камінці? У чому складність?

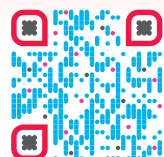
У різних країнах існують **сади каміння** – стилізовані ландшафтні пейзажі, викладені з каменів на піску чи гравії. Люди сюди приходять, аби посидіти в тиші, зосередитися, поміркувати.

Сад каміння на підвіконні

Підготуйте тацю з піском, камінчики, інші дрібнички. Домовтеся, який ландшафт ви створюватимете. Розфарбуйте камінчики й викладіть композицію.

- ★ Який куточок класної кімнати може прикрасити ваш сад каміння?

Кам'яні скульптури

Розглянь витвори давніх митців.

Дискобол, 5 ст. до н.е.
Мирон, Давня Греція

Як майстерно вдалося автору зобразити людське тіло в русі!

Кам'яна баба, 11 – 13 ст., територія сучасної Луганщини

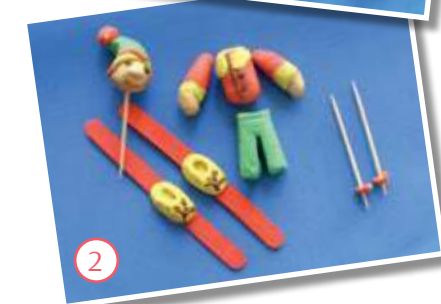
- ★ Чому давні майстри обирали для своїх витворів саме камінь? Можливо, розуміли, що він найкраще витримає випробування часом?
- ★ Для чого люди створювали скульптури в давнину? А зараз?
- ★ Як надавали потрібної форми дереву та каменю, а як – глині? Які переваги й недоліки має кожен з матеріалів?

Ми – скульптори

Зліпи фігуру лижника, скориставшись підказками.

- ★ Розподіли пластилін і сформувай заготовки для голови, рук, шапки, куртки (тулуба), штанів (ніг) лижника та лиж, як показано на фото.
- ★ Виліпи голову лижника, проріж і затонуй червоним рот, зроби очі.
- ★ Зліпи шапку у формі конуса, додай кольоровий помпон і прикраси. Надінь шапку на голову лижника й міцно приліпи її.
- ★ З великого шматка виліпи куртку, із двох менших – рукава. Додай оздоблення й комір.

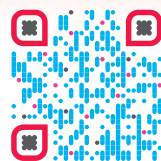

- ★ Виліпи штани і приєднай їх до куртки, скріпивши зубочисткою.
- ★ Виліпи й оздоб шнурками черевки лижника, прикріпи їх до лиж посередині.
- ★ На зубочистки наліпи невеликі кружальця з пластиліну. Встав палиці в руки лижника та обережно приєднай руки до тулуба.
- ★ Твій лижник може вирушати на прогулянку.

Кримськотатарські мотиви

Урок 28 • svitdovkola.org/art3/28

В Україні живуть представники різних національностей. Пізнати культуру іншого народу нам допомагає його фольклор – народні пісні, танці, казки, перекази тощо.

Згадайте, що ви знаєте про культуру народів, які живуть у нашій державі.

Відчуй настрій музики

Послухай **тюркю** – кримськотатарську народну пісню. Відчуй її настрій і рухайся так, як підказує ритм.

- Який настрій у музики?
- Який у неї ритм: простий чи складний?
- Чим ця пісня відрізняється від українських народних?

Подивись відеозапис **кримськотатарського народного танцю**.

- Чи схожі рухи танцівників на твої?
- Що насамперед привертає увагу в танці?
- Як рухається танцівниця: плавно, граційно чи жваво та енергійно?
- Кажуть, що народні танці передають характер народу. Які припущення ти можеш зробити щодо характеру кримських татар?

Подивись відеокліп до пісні **“1944”** сучасної української співачки **Джамали**. Добери слова, які найточніше опишуть мелодію цієї пісні.

Довідайся, які сучасні технології використовують для оформлення виступів артистів.

Кримські візерунки

Розглянь приклади кримськотатарського декору.

- Чи схожі ці візерунки на декор, який ти бачив/бачила раніше? Що є спільного, а що – відмінного?
- Чи зможеш ти вирізнити кримськотатарські візерунки з-поміж інших? За якими ознаками?
- Знайди на світлинах орнаменти.

Гра-плескання

Пограйте у гру **“Цей – той”**. Промовляючи римівку, відплескуйте ритм. Спочатку виконуйте рухи повільно, а потім пришвидшуйте темп.

**Двічі-двічі цей, цей.
Двічі-двічі той, той.
Двічі цей, двічі той.
Двічі-двічі цей, той.**

Станьте одне навпроти одного, підніміть руки, зігнуті в ліктях, на рівень обличчя. На кожне слово римівки виконуйте відповідний рух.

“Цей” – плеснути голонями по голонях партнера/партнерки.

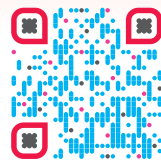
“Той” – плеснути тильними боками долонь по тильних боках долонь партнера/партнерки.

“Двічі” – стукнути кулачками об кулачки партнера/партнерки по грі.

Свято наближається

Урок 29 • svitdovkola.org/art3/29

На вулицях твого міста чи села вже весело сяють возники прикрашених ялинок. Наближаються зимові свята.

Розкажіть, як мистецтво допомагає вам створювати святковий настрій.

Святкова казка

Розглянь картину **“Різдвяна казка”** сучасної української художниці й ілюстраторки **Вікторії Ковальчук**.

Народна уява змальовувала Мороза-Морозенка сивим гідом, який заморожує все своїм подихом. А художниця зобразила його юнаком, який привітно всміхається і розкриває руки для дружніх обіймів.

Різдво — світле свято, що дарує надію. І хоча святкуємо його взимку, бачимо передчуття весни: під снігом спить травичка. А Морозенко щедро сипле з чобітка подарунки — великодні писанки.

- ★ Який настрій панує на картині? Що на ній веселого, несподіваного?
- ★ Що прикрашають візерунки, а що — орнаменти?
- ★ Чи можна назвати цю картину небилицею? Чому?
- ★ Які ознаки графіки ти бачиш?

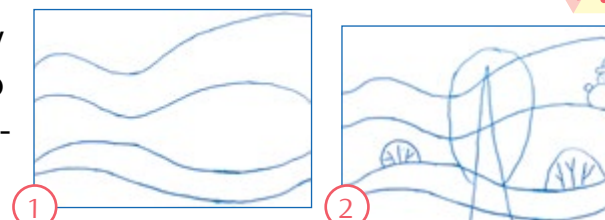

Історія в одній картині

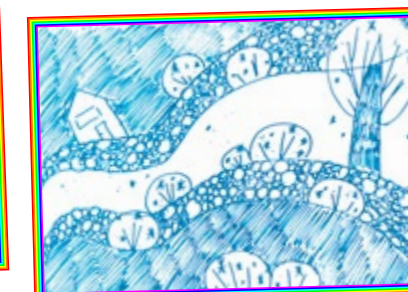
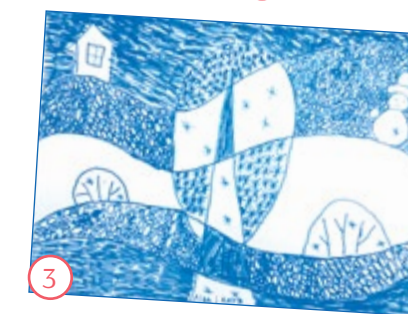
- 🔍 В одній картині може бути зображена ціла історія. Придивися до картини Вікторії Ковальчук ще раз і придумай казку за її мотивами.
- 🎧 Послухай українські народні **колядки** і **щедрівки**. Чи пасують вони до картини? Чому?

Візерунки заметілі

Намалюй казково-зимову картину фломастером одного кольору! Якщо малюватимеш ранок, візьми блакитний, якщо вечір — фіолетовий.

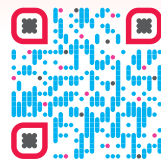
- ★ Проведи через весь аркуш 3–5 хвилястих ліній, залишаючи між ними вдосталь місця для візерунка.
- ★ Намалюй силуети об'єктів: дерев, кущів, будиночків, сніговиків — все, що підкаже фантазія. Зверни увагу: хвилясті горизонтальні лінії поділяють силуети на фрагменти.
- ★ Добери декор до кожного фрагмента. Це може бути суцільна заливка (гарно, коли на картині повністю зафарбовані верхня й одна з нижніх смуг), кружечки різної величини, які щільно туляться один до одного, сніжинки...
- ★ Порожні (білі) фрагменти відтіняють заштриховані частини, додають картині “повітря”. Головне — сусідні елементи мають бути оздоблені по-різному.

Щедрик, щедрівочка

Урок 30 • svitdovkola.org/art3/30

З Новим роком і Різдвом! Свята вже на порозі! Чуєш, як співають колядники, як урочисто вигзвонюють дзвони?

Пригадайте святкові мелодії, які ви чули цими днями.

Співучий килим

Помилуйся гобеленом “Коляда” сучасної майстрині **Ольги Пілюгіної**.

Восьмикутна зірка — символ Різдва.

Щедрувальники “водять козу”.

Гобелен — безворсовий килим із сюжетною або орнаментною композицією, витканий вручну. Це один з різновидів декоративно-прикладного мистецтва.

Декоративні візерунки на снігу та в небі підкреслюють національний колорит цієї традиції.

Колядка дзвонів

Заспівайте колядки та щедрівки, які знаєте. Що в них спільного?

Послухай три варіанти виконання “Щедрика” — відомої на весь світ української народної пісні в обробці українського композитора **Миколи Леонтовича**, який жив понад 100 років тому.

- ★ Чи однакові мелодії в усіх варіантах? Що звучить інакше?
- ★ Чи в кожній із цих композицій були використані музичні інструменти?
- ★ Як самі лише голоси створюють таке розмаїття звуків? Відтвори фрагменти, які тобі запам’яталися.
- ★ Поміркуй, чому англійською мовою “Щедрик” назвали “Carol of the bells” — колядкою дзвонів.

Вокальна та інструментальна музика

Коли музику виконують лише музичні інструменти, її називають **інструментальною**. Якщо ж мелодію веде голос людини — це **вокальна** музика. Вона може виконуватись у супроводі музичних інструментів або без нього — **а капела**.

Струнний квартет “Emily Carr String Quartet Society”, Канада

Музичний гурт “Шпилясті кобзарі”, Україна

- ★ Хто з людей на фото співає а капела? Хто виконує інструментальні композиції? А хто — вокальні?

Різдвяний хор, Південна Корея

Назвіть свої улюблені вокальні та інструментальні твори. Спробуйте пояснити, чим саме вони вам подобаються.

Ми — щедрувальники

Прочитай слова відомої на весь світ щедрівки, простукуючи її ритм на виділені склади.

**Щедрик-щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати.**

**Вийди-вийди, господарю,
Подивися на кошару,
Там овечки покотились,
А ягнички народились.**

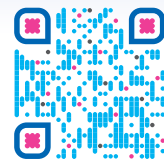
- ★ Чому взимку прилітає ластівка та народжуються ягнята? Адже це зазвичай трапляється навесні. Секрет у тому, що цей текст зберігся з прадавніх часів, коли українці святкували початок року навесні.

Домовтеся, як ваша група виконуватиме пісню “Щедрик”: під музичний супровід ваших саморобних музичних інструментів, під фонограму мінус чи а капела. Потренуйтеся, а потім покажіть виступ іншим групам.

Згадай перед канікулами

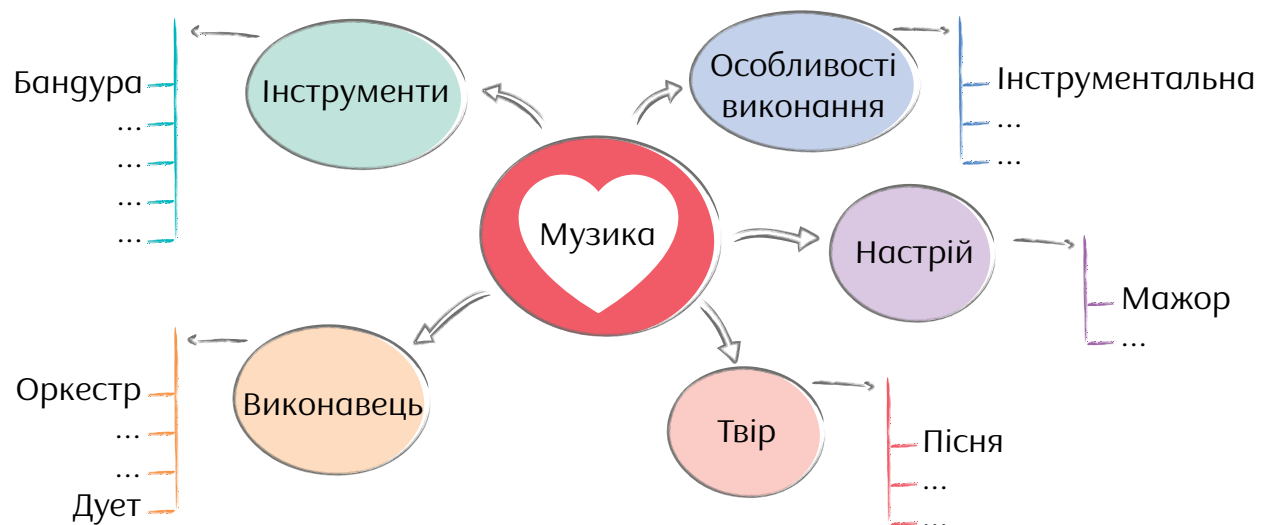

Уроки 31-32 • svitdovkola.org/art3/31

Пригадай музичні твори, які ви слухали й виконували протягом цього семестру.

Доповни мапу думок “Музика” на окремому аркуші.

Послухай уривки творів і запиши, які інструменти ведуть у них мелодію.

- ★ Ф. Шуберт. “Серенада”
- ★ С. Рахманінов. “Італійська полька”
- ★ Р. Гриньків. “Елегія”
- ★ Н. Паганіні. “Каприс № 24”
- ★ Ф. Шопен. “Етюд №13”

Обери вивчену пісню чи співанку, яку тобі хотілося б виконати сьогодні. Об’єднайся з тими, хто також обрав цей твір, і зробіть це разом.

Придумай ритм і зобрази його за допомогою ритмиків, а партнер/партнерка по завданню нехай виконає його за допомогою голосу, плескання-тупання чи саморобних музичних інструментів. Потім поміняйтеся ролями.

Переглянь своє портфоліо. Яка робота викликає найприємніші спогади? Який спосіб зображення тобі найбільше сподобався? Обери один твір і презентуй однокласникам та однокласницям.

До яких видів мистецтва належать ці твори? Уяви себе екскурсоводом і яскраво розкажи про той, що найбільше подобається.

Пригадай твори, які ви розглядали та обговорювали. Обери той, який тебе вразив найбільше. Об’єднайся в групу або пару з тими, хто також обрав цей твір, і знайдіть в інтернеті інші роботи цих автора чи авторки.

Придумай, як можна стилізувати ці зображення, і створи з них зимовий орнамент, яким тобі хотілося б прикрасити клас або свою кімнату до Нового року та Різдва.

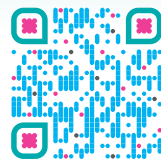

Що тобі подобається робити на уроках мистецтва? Створи власний рейтинг занять, починаючи від найулюбленішого:

- ✿ слухати музику
- ✿ співати
- ✿ танцювати
- ✿ ліпити
- ✿ малювати
- ✿ робити аплікації
- ✿ грати в ритмічні ігри
- ✿ грати на музичних інструментах
- ✿ розглядати картини і скульптури

★ Що тобі хотілося б навчитися робити? Про що дізнатися?

Наша Батьківщина багата талантами. У кожному регіоні є свій упізнаваний візерунок – декоративний розпис. Розпочинаємо новий рік із мандрівки до Яворівського району, що на Львівщині.

Уявіть, що зустрілися з майстрами, які розписують керамічні чи дерев'яні вироби. Про що ви їх запитали б? Розіграйте інтерв'ю.

Яскраві забавки

Розглянь іграшки, прикрашені яворівським декоративним розписом, який ще називають “вербівкою”.

Характерні кольори – червоний, жовтий, зелений, синій.

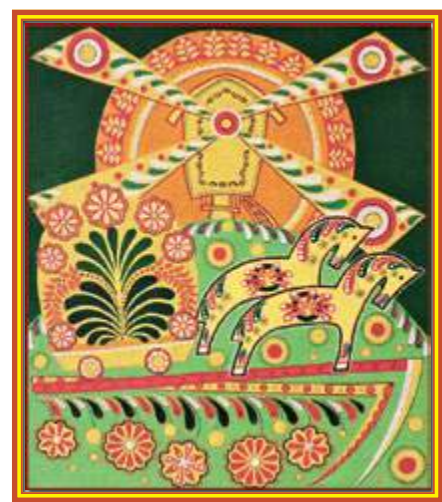
Фігурки зазвичай вирізають із деревини осики.

Іграшки мають плоску форму й нескладну конструкцію.

Знайди на світлинах елементи, які майстри Яворівщини називають “зірочка”, “качечка”, “ружа”, “кучері”, “гілочка”. Які назви для них придумав/придумала б ти?

Художниця **Наталя Дюг** малює картини на склі й тканині, майстерно застосовуючи елементи яворівського розпису. Роздивись її картину.

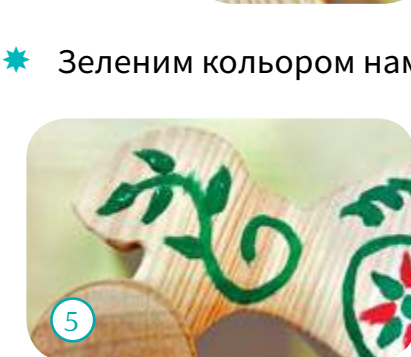
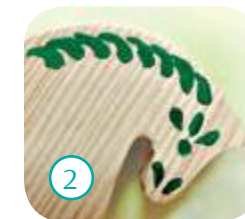
Музика, що надихає

- Поміркуй, яка музика може надихнути тебе на творчу роботу.
- Послухай фрагмент музичного твору “**Маленька нічна серенада**” австрійського композитора **Вольфганга Амадея Моцарта**.
  - Чи можна назвати музику жартівливою, радісною, світлою?
  - Як вона вплине на людину, в якій кепський настрій? А на того, хто шукає натхнення?
- Склади собі плейлисти для енергійного ранку й для творчої роботи. Чи однакові композиції в них будуть? Чи міститиме якийсь із них твір Моцарта?

Майстерня іграшок

Розпиши іграшку-коника за зразком чи за власним задумом. Або придумай орнамент, який може прикрасити екторбинку.

Намалюй простим олівцем на цупкому картоні контур коника, виріж його (можна придбати готову дерев'яну іграшку або вирізати лобзиком із фанери).

Зеленим кольором намалюй очі й ніздрі.

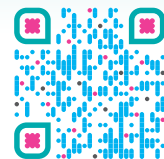
Розмалюй коника, використовуючи елементи яворівського розпису: “кучері” — для гриви, “зірочка” в колі — для тулуба, “гілочка” — для хвоста, “ружа” — для коліщаток.

Додай виріб до свого портфолію. Чи є в ньому інші роботи з декоративним розписом? Яка тобі подобається найбільше? Чому?

Музична прогулянка

Урок 34 • svitdovkola.org/art3/34

Запрошую тебе на музичну прогулянку Львовом. Дослухайся до звуків міста – гзеленчання трамваю, цокотіння підборів по бруківці, гомону людей. А що почуєш ти?

Чи бував хтось із вас у Львові? Поділіться своїми спогадами й враженнями з однокласниками та однокласницями.

Музична лінія

Приготуй великий аркуш паперу та олівець, крейдочку або фломастер, який добре пише. Коли слухатимеш музику, веди лінію, не відриваючи руки від аркуша, ніби йдеш невидимим містом, а веде тебе мелодія.

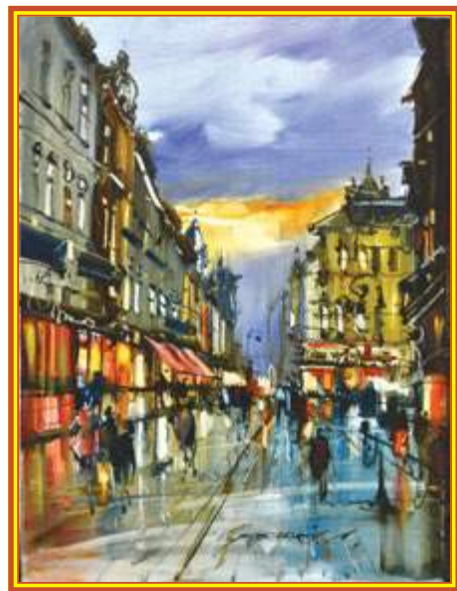
Послухай **“Прелюдію № 3 для фортепіано”** американського композитора минулого століття **Джорджа Гершвіна**.

- ★ Як звучить музика? Легко чи складно рухатися під неї?
- ★ Роздивися свою музичну лінію. Чи схожа вона на мелодію, що лунала? А що вийшло у друзів?
- ★ Згадай композицію і спробуй проплескати її ритм. Чи легко це зробити? Як гадаєш, чи можуть ритмики створити такий ритм?
- ★ Розділи музику на уявні частини. Чи можеш показати кожну на своїй лінії?

Роздивись картини сучасного українського художника **Сергія Цемрюка**, на яких він зображує Львів.

- ★ Уяви, що ти гуляєш зображеними вулицями під цю прелюдію. На що ти дивишся? Коли рухаєшся швидше, повільніше?
- ★ Художник малює минуле чи сучасність?

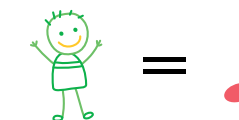
Зроби світлини крізь вікно, коли на вулиці дощ. Придумай назви фотографіям, які сподобалися найбільше. Чим вони незвичайні? Влаштуйте у класі виставку “Погляд крізь дощ”.

Дізнайся, де у твоєму місті/селищі є старі будинки. Як їх упізнати? На що ти звернеш увагу? Чому люди дбайливо оберігають такі будівлі?

Гра-плескання

Проспівайте мелодію, записану нотами, називаючи ім'я ритмика “Та”.

Помірно

В на-шо - му міс - ті всі стрі - хи реб - ри - сті, всі...

Проспівай на цю мелодію співаночку **“В нашому місті”** на слова **Наталі Трохим**. Спершу виконай її соло, потім із кимось — дуєтом, тріо (утрьох), квартетом (учотирьох), октетом (увісьмох).

**В нашому місті
всі стріхи — ребристі,
всі замки — шпильсті,
будинки — кутасті.
А щоб не боялись
містянам нападні —
у міста на варті
ворррони горласті!
Кар!**

Коли добре знатимете слова й мелодію, додайте плескання: спершу правими долонями, потім лівими над правими, знову правими і насамкінець — лівими під правими. Вийде гра!

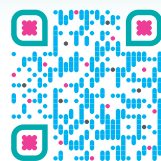

Цього місяця вивчіть пісню **“Танці-зігріванці”** (“Пісенник”, с. 122).

Морські загадки

Урок 35 • svitdovkola.org/art3/35

Наша мандрівка привела тебе на берег Чорного моря. Який у нього нині настрій? Які таємниці воно тобі відкриє, а що приховає?

Поділіться одне з одним своїми спогадами чи уявленнями про море.

Серед хвиль

Розглянь картину “Серед хвиль”, написану в 1898 році художником-мариністом **Іваном Айвазовським**.

Для зображення заднього плану художник використав темні барви, змальовуючи розлючену стихію.

Мереживо білої піни та прозора лазурова вода правдоподібні, як на фото. Здається, що хвилі рухаються.

На передньому плані барви світлі, тому море вже не здається таким страшним.

Картини, на яких зображені морські пейзажі, називають **маринами** (з латинської мови це слово перекладається як “морський”), а художників, що їх малюють — **мариністами**.

- ★ Які емоції викликає в тебе споглядання такого моря?
- ★ Якого кольору вода? Знайди на картині найрізноманітніші відтінки.
- ★ Чи могли би бути на цій картині люди? Що вони робили б?

Послухай **шум морських хвиль**. Як може звучати море, зображене на картині Івана Айвазовського?

Музика моря

Послухай ескіз III “**Діалог вітру та моря**” з твору для симфонічного оркестру в трьох частинах “**Море**”, який написав французький композитор **Клод Дебюссі** на початку минулого століття.

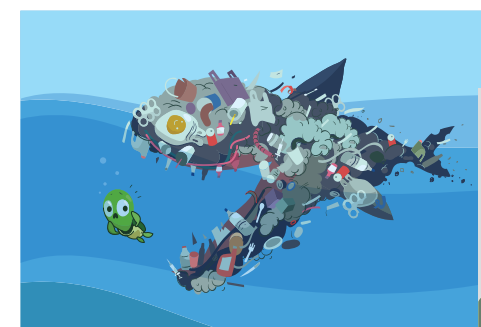
★ Чи співзвучна вона картині “Серед хвиль” Івана Айвазовського? Чому?

Візьміться за руки й рухайтесь під музику всі разом, як одна величезна хвиля.

Еко-плакати: бережіть море

Учені всього світу б'ють на сполох через те, якої непоправної шкоди морям і океанам завдають надмірний вилов риби, забруднення і глобальне потепління.

Роздивися плакати й розкажи, до яких важливих проблем вони повертають увагу.

- ★ Чим плакати відрізняються від картин? А що в них спільного?
- ★ Придумай написи, які підсилювали б ідеї плакатів.
- ★ Де ти бачив/бачила плакати? Як ти гадаєш, навіщо вони потрібні?

Плакат або **постер** — зображення-повідомлення чи звернення. Плакат інформує про щось, розповідає про важливу проблему, закликає діяти. У плакатах можуть поєднуватися малюнки, фотографії та написи.

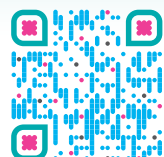
Подбай про море

Пригадайте послідовність створення плаката і зробіть такий, що закликатиме берегти водойми. Презентуйте його під час шкільних заходів.

Під звуки прибою

Урок 36 • svitdovkola.org/art3/36

Чи любиш ти слухати море? Що тобі більше до вподоби: тихий і лагідний шум прибою чи гучний та обурений гул шторму? Море зачаровує кожного, хто його споглядає, а митців – художників, поетів, композиторів – надихає на творчість.

Пригадайте музику, під яку розглядали марину І. Айвазовського. Поміркуйте, які ще настрої можуть бути в моря, та яка музика може їх зобразити.

Різні настрої моря

Послухай ескіз I “Від світанку до опівдня на морі” з твору для симфонічного оркестру “Море” Клода Дебюссі.

- ★ Які емоції викликає в тебе ця музика?
- ★ Опиши море, яке ти собі уявляєш, коли слухаєш цей твір. Чи схоже воно на те, що зображене на картині Саллі Сватланд?

Зверни увагу, як композитор зображує море, яке прокидається. Спочатку музика звучить тихо, спокійно, сонно. Поступово звук стає гучнішим: вступають литаври та контрабаси – хвилі стають більшими. Лунають труби – ніби промінці, які нарешті розбудили море, і тепер вода виграє на сонці всіма кольорами.

Послухай ескіз II “Ігри хвиль” з цього твору.

- ★ Який настрій у цієї музики?
- ★ Які інструменти звучать у цьому ескізі?
- ★ Покажи рухами, як грають морські хвилі. Які вони: великі чи маленькі, чи завжди однакової сили, чи в одному напрямку рухаються?

Порівняйте твори, які слухали сьогодні, з ескізом III “Діалог вітру та моря”.

- ★ Які музичні інструменти допомогли показати бурю на морі, а які – штиль?

Саллі Сватланд.
Берег дитинства, 20 ст.

Кацусіка Хокусай.
Велика хвиля, 19 ст.

Клод Дебюссі помістив копію цієї гравюри на обкладинці партитури “Море”. Як ти гадаєш, чому?

Ритмічна хвиля

Ритмики також вирішили створити хвилю. Проплескай ритм. Повторюй його поступово збільшуючи гучність, коли хвиля здіймається, і зменшуючи – коли вщухає.

Прочитай ритмічно вірш. На склади, підкреслені блакитним кольором, стукай правою рукою, а на ті, що жовтим – лівою.

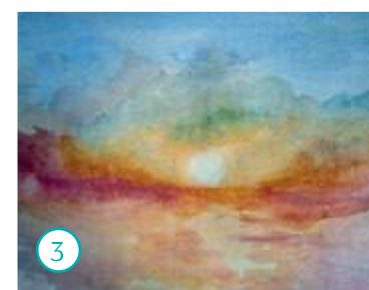
Візьміть музичні інструменти й створіть музично-танцювальну композицію про один із настроїв моря. Покажіть іншим групам. Які рішення були ефектними?

Після бурі **Чорне море**
Тихе, лагідне, прозоре.
Море п'ятки нам лоскоче,
Сліпить зайчиками очі,
Роздає на знак пошани
Черепашки і рап'яни.
Аж не віриться, що вчора
Тут гуляли хвилі-гори.

Анатолій Качан

Нотка грає, Пензлик малює

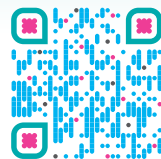
Слухаючи музичні твори ще раз, малюйте море, яке в них чуєте, **аквареллю по мокрому**: змочіть аркуш водою і наносьте фарби, не чекаючи, поки висохнуть. Хай вони розпливаються і змішуються.

Подих природи

Уроки 37-38 • svitdovkola.org/art3/37

Справжні митці вміють зобразити на картині навіть невидимі речі — промінці сонця, прозоре повітря, подих вітереця.

Секрет руху

Розглянь картину “Зоряна ніч” відомого нідерландського художника **Вінсента ван Гога**, яку він створив понад 130 років тому.

Якщо зосереджено дивитися на зображення, здається, що воно рухається. Таке враження створюють мазки, що складаються в кола, спіралі й вихори.

На картині зображене величезне зоряне небо, а місто лишається непомітною смужкою внизу.

- ★ Чому сяйво від зірок і місяця освітлює все небо?
- ★ Що це за темний силует, який нагадує космічну ракету?

Вітер, здійснений пензликом

Обери, який подих природи ти намалюєш — штиль, буревій, вітерець, вітер, вітрище. Чи можна на одному малюнку зобразити одразу всі вітри? Чому? Які матеріали ти обереш — акварель чи гуаш, фломастери чи олівці? Яку колірну гаму? Які об'єкти зобразиш на картині? Як передаватимеш рух повітря?

Рух повітря або подих людини надають звучання багатьом музичним інструментам.

Вітер-музика

- ★ Знайди інформацію про інструмент, який зацікавив тебе найбільше.
- ★ Який із зображених інструментів має клавіатуру? На які музичні інструменти він схожий? До якої групи музичних інструментів — клавішні, духові, ударні, струнні — він належить? Як інакше можна було б його назвати?

Мелодика (або піаніка) — духовий клавішний музичний інструмент. Керувати звуком музиканту допомагає клавіатура, схожа на фортепіанну. Якщо до інструмента приєднати м'яку пластикову трубку, то клавіатуру можна покласти на підставку й грати обома руками, точнісінько, як на роялі чи піаніно.

- ▶ Послухай імпровізацію за арією “Літня пора” з опери “Поргі та Бесс” **Джорджа Гершвіна**, виконану на мелодиці. Як гадаєш, чому цей інструмент назвали саме так?

Імпровізація — створення музичного твору під час його виконання, без попередньої підготовки.

Духова імпровізація

- ✎ Зроби свиріль із пластикових трубочок.
- ✎ Зімпровізуй на своєму музичному інструменті “Пісню вітру”. Хай слухачі розкажуть, який настрій у музики. Спробуй повторити свою імпровізацію. Чи вдалося? Чому?

Зимовий сон

Урок 39 • svitdovkola.org/art3/39

Сніг турботливо вкриває землю, дарує куцям, хатинкам, машинам пишні костюми, будує, прикрашає, зафарбовує... Когось заморожує, а когось зігріває. Подивися, холодом чи теплом віє від цієї зимової картини.

Тепла зима

Розглянь картину **“Ведмедик у горі”** сучасного українського художника **Віталія Кириченка**, створену в 2011 році.

Що зображено на картині? Український хутирець на дві хатки на пагорбі? Чи вся наша планета під вічним мерехтінням зір?

Місяць на небі? Чи проріз у темній тканині ночі, крізь який визирає золота сорочка дня?

Білий ведмідь у барлозі? А може, це лише схожа на нього снігова кучугура?

Художник бавиться з нами, створює фантастичний світ, такий схожий на реальний!

- ★ Добери якомога більше прикметників, щоб описати цю картину. Тепла вона чи холодна? Світла чи темна? Затишна чи гамірна?
- ★ Як ти гадаєш, звідки у барлозі з'явився паросток?
- ★ Вигадай казку про ведмедя та паросток і розкажи в класі.

Колискова для ведмедика

Послухай **“Колискову”** німецького композитора, піаніста і диригента **Йоганнеса Брамса**, який народився близько 200 років тому.

- ★ Коли тобі хочеться слухати таку музику? Підспівай музикантам, не вимовляючи слів. Як ти співатимеш — голосно чи тихо? Чому саме так?
- ★ Які музичні інструменти ти почув/почула? Чи можна назвати оркестр, який виконує колискову, струнним? Чому?
- ★ Подивись караоке і заспівай колискову. Які рухи пасують до співу?

Зимова казка від зубної щітки

Поекспериментуй з нетрадиційною технікою зображення — **набризком**.

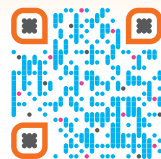

- ★ Вмочи зубну щітку в білу фарбу, тримай її над синім аркушем і проводи стекою по щетині в напрямку до себе. Порівняй забризкування м'якою і жорсткою щетиною. Яке тобі більше подобається?
- ★ Затонуй аркуш синім кольором. На білому аркуші такого самого розміру намалюй силуети (будиночки, дерева, тваринок тощо). Виріж силуети й прикріпи їх до основи скріпками.
- ★ Вмочи зубну щітку в білу фарбу та розбризкуй її навколо силуетів, доки верхня частина тла не стане схожою на густий снігопад.
- ★ Зніми трафарет. Можеш залишити, як є, або домалювати картину зубною щіткою чи пензликом.

Пісня казкова, колискова

Урок 40 • svitdovkola.org/art3/40

З давніх-давен дорослі, аби приспати своїх малят, тихенько наспівували їм лагідні, казкові слова. Такі пісні – колісанки, колискові – є в кожного народу. Вони передаються від покоління до покоління без запису нот і тексту.

Поміркуйте, що може бути спільного й відмінного в колісанках різних народів. А в давніх і сучасних? Пригадайте колискові, які знаєте. Хто вам їх співав?

Ніжна пісня

Послухай колискову “**Місяць яснасенький**” (слова **Лесі Українки**, музика **Якова Степового**) та прочитай уривок із неї.

- ★ Який настрій навіює ця мелодія? Яке враження справляють пестливі слова?

Місяць яснасенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас.
Спи ж ти, малесенький,
Пізній бо час.

Розкажи про колискову, використовуючи слова з хмари.

Оксана Збруцька. Сад снів

ніжна
лагідна спокійна
тиха співуча сумна
швидка замріяна приємна
жвава весела помірна
задумлива ГОЛОСНА
лірична

- ★ Чи всі слова ти використав/використала під час розповіді? Чому?
- ★ Чи можеш доповнити хмару? Як саме?
- ★ Якими із цих слів можна описати картину Оксани Збруцької?

Виконайте танець-імпровізацію: хтось із вас співатиме колискову “Місяць яснасенький” під фонограму (мінус), а хтось показуватиме танцювальними рухами, як засинає.

Коліскові світу

Послухай колискові народів світу.

- ★ Що спільного в усіх колискових?
- ★ Чи можеш передати зміст пісень?
- ★ Як треба співати колісанки?
- ★ Чи обов'язково вони мають бути зі словами?

Спробуй заспівати колискову без слів, вигадавши для неї мелодію.

Музична математика

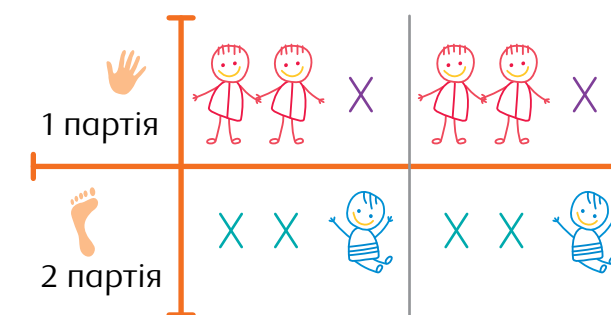
Розглянь, які музичні рівності склали ритмики. Чи правильно вони їх записали? Поясни свою думку. Придумай подібні рівності.

1 $\text{♪} + \text{♪} + \text{♪} = \text{♪}$

2 $\text{♪} + \text{♪} + \text{♪} = \text{♪} + \text{♪}$

Людина-оркестр

Ритмики вигадали, як ти сам/сама можеш проплескати ритм одразу за два музичні інструменти. Правою рукою проплескуй по правому стегну першу партію, а лівою ногою протупуй другу партію. Придумай інші варіанти.

Виконайте це завдання в парі. Хтось із вас має виконувати першу партію, а хтось — другу.

- ★ Як легше грати: самому чи вдвох? Чому?

Створіть збірку колискових, які співали вам рідні або які вам подобаються. Вивчіть кілька з них усім класом (протягом місяця).

Опішнянська кераміка

Урок 41 • svitdovkola.org/art3/41

Продовжуємо пізнавати традиції нашого народу. Завітаймо на Полтавщину, до села Опішня, що славиться своїми гончарними виробами та унікальним розписом.

Пригадайте, які декоративні розписи ви вже знаєте. У чому особливість кожного з них?

Керамічні історії

Розгляньте глиняні вироби та елементи опішнянського розпису.

Миска

Традиційна кольорова гама: світло-жовті, світло-зелені, блакитні візерунки на червоно-коричневому тлі.

Куманець

Кожен елемент має характерну контрастну обводку.

Макітра

Переважає рослинний орнамент: ягоди, квіти, грона, колоски, гілки.

Барило

Тиква

Плесканець

Підсвічник

Кераміка у вигляді тварин

Уяви, що ти продаєш ці вироби на ярмарку. Як їх можна прорекламувати?

Танцювала риба з раком

Послухай українську народну пісню “Танцювала риба з раком” (обробка Світлани Садовенко) у виконанні Надії Корнієнко.

- Який у тебе настрій, коли чуєш цю пісню?
- Що в ній небиличного? Придумай продовження.
- Чи могла б ця пісня звучати на ярмарку?

Гончарна майстерня

Зліпи куманець із глини, солоного тіста чи пластиліну.

- Розкачай долонями грудочку глини у стовпчик. Поділи на два однакові шматочки.
- Один відклади на дощечку, а з другого виліпи товстенький бублик з дірочкою такого розміру, щоб у неї можна було встромити вказівний палець.

1

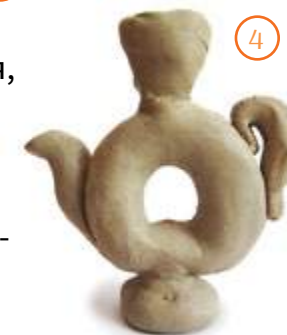

2

3

- Розділи порівну другий шматочок глини. Одну частину поклади поряд із бубликом на дощечку, а з іншої виліпи підставку (маленький коржик) і довгеньке горлечко.
- Міцно прикріпи підставку знизу до бублика. Зверху стекою зроби заглибинку і встав у неї горлечко. Вологим пальцем згладь глину.

4

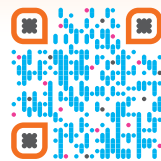
5

- Розкачай глину, що залишилася, у стовпчик, поділи його навпіл. Один зігни в кільце і примаси до бублика з одного боку — це буде ручка. З іншого боку приліпи один край розкачаної глини — отримаєш носик.
- Прикрась куманець рельєфним візерунком, вдавивши зображення стекою.

Заряд бадьорості

Урок 42 • svitdovkola.org/art3/42

Є такі музичні твори, від яких настрої огразу поліпшуються, а руки й ноги самі йдуть у танок!

Придумайте щонайменше п'ять способів когось розвеселити. Випробуйте їх у групі однокласників і однокласниць.

У ритмі польки

Послухай польку **“Піцикато”** австрійського композитора, диригента і скрипаля **Йоганна Штрауса-молодшого**, який народився 200 років тому.

Уяви, що вказівні та середні пальчики на твоїх руках — це ніжки маленьких танцюристів, які весело витанцьовують під цю музику.

Полька — швидкий парний народний танець. Він став таким популярним, що в 19 столітті його танцювали на балах. Хоча батьківщиною польки вважають Чехію, схожі танці є в Україні, Білорусі, Польщі, Німеччині.

Подивись, як виконують польку дитячі танцювальні колективи. Який рух танцю повторюється в обох виконаннях? Покажи його.

Проплескай ритм польки.

- Який характер цього танцю? Як можна описати музику?
- Що хочеться роботи під такий музичний супровід? Можливо, щось бешкетне, як-от на картині сучасної художниці Євгенії Гапчинської?
- Розкажи історію, мить якої зобразила художниця.

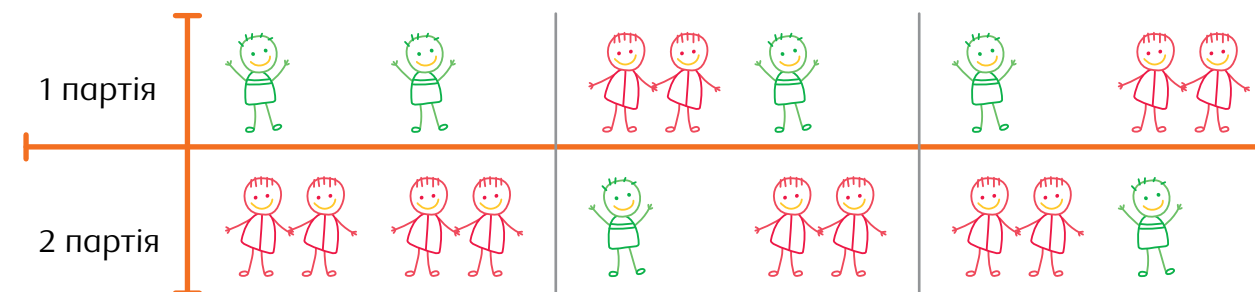

Євгенія Гапчинська. Бешкетники

Ритмічний оркестр

Сьогодні ритмики пропонують пограти в оркестрі.

Спочатку потренуйся самостійно: проплескай ритм кожного рядочка, прочитай його, вимовляючи імена ритмиків “Та” й “Ті-Ті”, протупай.

Тепер об'єднайтеся з друзями у дві команди: перша тихенько протупає першу партію, друга — гучно проплескає в долоні другу партію. Стежте, щоб звучання збігалося, щоб жодна група не відставала.

Що було б, якби обидві команди відбивали ритм гучно?

Виконайте співаночку **“Полька-білка”** на слова **Тетяни Чорновол**, рухаючись під музику. Починайте повільно, поступово пришвидшуйте темп.

Крок за кроком, дріботушка,
П'ятка, пальчик, переступ!

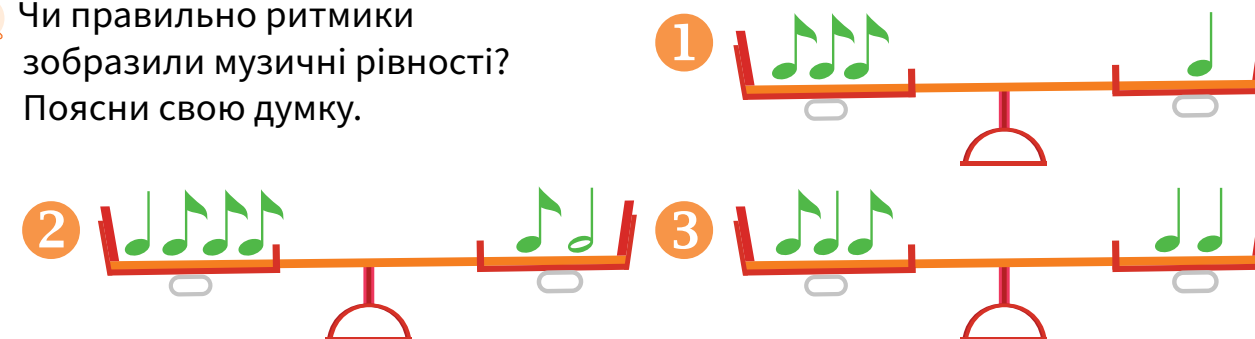
Нашорошуй, любя, вушка,
Й кругом себе туп-туп-туп!

Чи легко співати й рухатися одночасно?

Музична математика

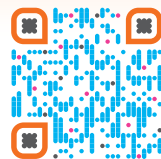
Чи правильно ритмики зобразили музичні рівності? Поясни свою думку.

Зловити неловиме

Урок 43 • svitdovkola.org/art3/43

Статичні, тобто нерухомі, речі легко зобразити на картині чи у скульптурі – ось стоїть ваза з квітами, ось замріяна дитина дивиться на небо. А чи можна зафіксувати рух, динаміку – бігуна, пташку в польоті, яблуко, що падає? Для митця це виклик!

Пограйте в гру “Море хвилюється”. Кому вдалося завмерти в найцікавішій позі? А кому – в найкумеднішій?

Нестримний галоп

Оригінальний пам’ятник диким коням — мустангам — можна побачити в Лас-Колінасі (США). Це найбільша скульптурна група коней у світі. Її автор — **Роберт Глен**.

Гриви коней розвіваються від бігу.

З-під копит коней наче летять бризки. Цей ефект руху створюють фонтанчики.

- ★ Чи вдалося б створити ефект руху без води? Завдяки чому?
- ★ Як ти гадаєш, чому коні біжать: для задоволення чи тікають від небезпеки?
- ★ Опиши рух мустангів, уживаючи слова з хмари.
- ★ Придумай назву скульптурній групі.

Подивись відео, як біжать дикі коні, й розкажи, що найкраще вдалося відтворити скульптору.

Нечітка підказка

Розглянь витвір скульптора **Кан Дак Бонга** з Південної Кореї.

- ★ Цей спортсмен рухається чи стоїть? Як це показав скульптор?
- ★ Пригадай, як сприймається краєвид із вікна потяга, що рухається. Як цей ефект використаний у скульптурі?

Стрімка музика

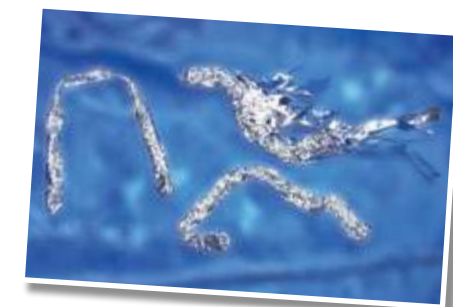
Послухай головний саундтрек до фільму “Пірати Карибського моря” — композицію “**Він — пірат**” німецького композитора **Клауса Бадельта**.

- ★ Опиши музику. Що ти уявляєш, слухаючи її?
- ★ Розкажи рухами історію, яку композитор втілює у композиції.

Як зловити рух

Створи фігурку коня з фольги.

- ★ Приготуй чотири шматки фольги: один невеликий і три завдовжки 45–50 см, ножиці й тонкий скотч.
- ★ Великий шматок фольги скрути у трубку. Сформуй пальцями тулуб і голову коня, лишивши трохи місця скраю. Зроби надрізи, як на фото. Це будуть грива та хвіст.
- ★ Інші два великі шматки скрути у трубочки та зімни щільніше — це пари ніг. Сформуй копита.
- ★ З’єднай тулуб і ноги за допомогою скотчу та обмотай це місце невеликим шматочком фольги. Зігни ноги коня так, ніби він біжить. Вирівняй гриву і хвіст.

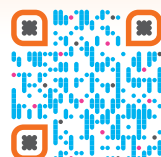
Сфотографуй будь-яку тварину в русі. Поміркуй, чому світлини можуть бути нечіткими та чи завжди це погано.

До гри!

Урок 44 • svitdovkola.org/art3/44

Що спільного в дітей усього світу й усіх часів? Любов до ігор! От якби можна було затримати цю мить – захвату, веселоців, запалу... Деяким митцям це вдалося!

Позмагайтеся, яка група згадає якнайбільше дитячих ігор.

Ігри у звуках

Послухай п'єсу “Чехарда” із циклу “Ігри дітей” французького композитора, диригента й піаніста **Жоржа Бізе**, який жив понад 150 років тому.

- ★ Чому музика звучить то голосно, то тихо? Що може відбуватися в цей час?
- ★ Що ти можеш розповісти про гру дітей? Як вони рухаються? Чи зупиняються? Коли саме?

Чехарда – гра, учасники якої по черзі стрибають через гравців, що стоять зігнувшись.

Розглянь сучасні міські скульптури, що зображують веселі ігри дитвори.

Гленна Гудагр.
Ті, що стрибають по калюжах,
Вашингтон (США)

Стенлі Проктор. Ігри за лідером,
Флорида (США)

динамічна
радісна
весела
швидка
рухлива
жартівлива
стрімка

★ Які слова з хмари ти можеш використати для опису і скульптур, і п'єси?

Створіть разом “живу скульптуру”, яку ви б хотіли бачити на вулицях свого міста/селища.

Музичні прикраси

Послухай уривок із п'єси “Чехарда”, простукуючи пальцями по парті ритм мелодії. Як рухалися твої пальці? Чи легко тобі було це зробити? Чому?

Такі місця називають музичними прикрасами — **орнаментикою**. Це послідовність коротких звуків, що додаються до мелодії та прикрашають її.

Проплескай чи протупай ці ритми. Продовж їх.

1

2

Народна гра

Чи знаєте ви, які забави були до вподоби вашим одноліткам у давнину? Пограйте в народну гру “**Перепілка**”.

★ Одну дитину вибирають “перепілкою”. Інші стають одне за одним, співають і рухаються вперед, притупуючи ногами. Поступово голова колони має наблизитися до хвоста, замкнувши “перепілку” у колі.

★ Діти в колі беруться за руки, “перепілка” бігає, торкається когось із гравців і втікає попід руками дітей. Обранець має впіймати “перепілку” й стати на її місце. Гра триває.

Перепілко!
Парубочки ідуть.

Приспів:
Тут була, тут була
перепілочка (двічі).

Перепілці
черевички несуть.

Приспів.

Перепілці
калачики несуть.

Приспів.

Перепілку
із собою візьмем.

Жваво

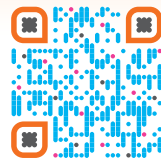
Пе - ре - піл - ко! Па - ру - боч - ки і - дуть.

Тут бу - ла, тут бу - ла пе - ре - пі - лоч - ка.

Космічне мистецтво

Уроки 45-46 • svitdovkola.org/art3/45

Чи подобається тобі дивитися в далечінь неба, уявляти, що бачать космонавти? У мистецтві можна дати волю фантазії та показати велич космосу так, як відчуває серце.

Десь у Всесвіті

Розглянь картину **“Королівство сонця”**, яку створив сучасний американський художник **Фрейдун Рассулі**, родом з Ірану.

Яскраві насичені барви передають енергію і силу.

Спіраль, неначе вир, зтягує наш погляд у глибину картини, де й зображене Сонце. Так художник передає нескінченність, глибину й безмежність Усесвіту.

- ★ Як гадаєш, чому художник обрав для картини таку назву?
- ★ Пригадай, хто ще з митців використовував спіраль, створюючи свої картини.

Заирни в майстерню художника — подивися відео його майстер-класу.

Космічні фантазії

Розглянь фото туманностей, зроблені за допомогою космічного телескопа “Габбл”. Дай їм назви.

Пофантазуй, що ще дивовижного можна побачити в космосі. Намалюй те, що уявляєш. Можеш малювати акварельними фарбами по мокрому або обрати іншу техніку.

Цікаво, а яка музика може передати велич безкрайого космічного простору?

Електронна музика

- ▶ Послухай твір **“До сузір’їв”** сучасного грецького композитора **Вангеліса** (справжнє ім’я — Евангеліс Одіссеас Папатанасіу). Коли почуєш фрагменти, що зображують промінці світла, підними руки і поворуши пальчиками.
- ✎ Здається, що мелодія складається з двох шарів — один звучить голосніше, другий — тихіше. Спробуй зобразити їх фарбами: темним кольором на передньому плані і світлим — на задньому.

Особливість музики, коли звучить кілька окремих рівноправних мелодій, називають **поліфонією** (від грецьких слів “полі” — багато і “фон” — звук) — багатоголоссям. Наче кілька людей одночасно розповідають про щось одне, але кожен по-своєму, не заважаючи іншим.

- ★ Як гадаєш, чи можна зіграти таку музику на вже відомих тобі музичних інструментах?

Таку музику називають **електронною** і створюють її за допомогою комп’ютерних музичних програм та електронних інструментів. Один з найпопулярніших — **синтезатор**.

Синтезатор можна сміливо назвати інструментом-оркестром, адже він може відтворювати звучання багатьох музичних інструментів, а також фантастичні звуки.

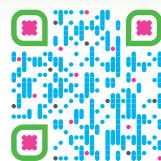
- ★ На які музичні інструменти схожий синтезатор? Чим саме?

Музична пантоміма

- ✎ Запишіть на дошці якомога більше “космічних” слів. Напишіть ці слова на папірцях і складіть до шапки чи коробки. Об’єднайтеся в пари. Кожна пара має витягнути папірець зі словом і придумати до нього танцювальну або ритмічну композицію. А глядачі нехай здогадаються, про що йдеться.

Помічниця художників

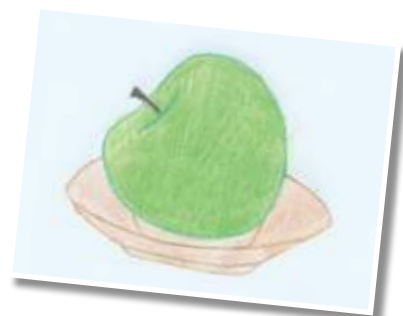
Урок 47 • svitdovkola.org/art3/47

Коли дивишся на гарний натюрморт, так і хочеться скуштувати намальоване яблуко, вдихнути аромат квітів, розправити складки на скатертині... Чому на плоскому аркуші зображення видаються такими справжніми, об'ємними? Як це вдається?

Плаский аркуш — об'ємне зображення

Проведи дослідження. Поклади яблуко на тарілку, пригадай правила створення натюрморту і намалюй його.

★ Чому зображене яблуко здається пласким? Чого не вистачає?

Пошукай відповіді, розглянувши картину майстра — натюрморт “**Ваза на стільці**” французького художника **Поля Сезанна**, створений у 1895 році.

Бачимо тіні на боках груш і яблук, у складках рушника.

Там, де промінець світла потрапляє на предмет, його колір світліший, а частина, що в тіні — темніша.

★ Що відразу привертає увагу? А що можна побачити, лише уважно придивившись до картини?

★ Звідки падає світло?

Домалюй свій натюрморт із яблуком, додавши тіні.

Тема 7. Приховані можливості речей

Танго з тінню

- Відпочинь і послухай танго “**Кумпарсіта**” уругвайського та аргентинського композитора **Херардо Матоса Родрігеса**. Уяви, як сонячного дня ти неспішно гуляєш вулицями рідного міста чи села. У тебе чудовий настрій і ти пританцьовуєш, а разом з тобою танцює твоя постійна партнерка — тінь.
- Нехай хтось із вас показує танцювальні рухи, а хтось намагається їх повторити. Потім поміняйтеся ролями.

Як подружитися з тінню

- Перевір, чи завжди тінь предмета однакова.
  - Вибери освітлене сонцем місце і створи композицію для натюрморту. Які речі ти візьмеш? Як їх скомпонуєш? Як прикрасиш композицію?
  - Сфотографуй свій натюрморт, аби зафіксувати розташування та форму тіні.
  - Час від часу поглядай на композицію — упродовж доби світло падає по-різному, тож і тінь змінюється. Зроби серію світлин “Мандри тіні”.

Тінь — співавторка

- Бельгійському ілюстратору **Вінсенту Балю** допомагає творити... тінь. Художник спостерігає за тінями звичайних предметів, ловить момент і ручкою чи олівцем перетворює їх на несподівані, часом кумедні зображення. А потім мерщій фотографує, створюючи дивовижні фотокартини.

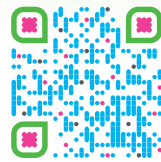

- Поклади на стіл аркуш паперу, увімкни лампу. Став на папір різні предмети, повертай їх і розглядай тіні, що падають на аркуш. Фантазуй і домальовуй різні елементи до тіней, перетворюючи їх на рослини, тварин чи казкових персонажів. Сфотографуй свої роботи й влаштуй із друзями фотовиставку.

Світло й тінь

Урок 48 • svitdovkola.org/art3/48

Світло й тінь, день і ніч, повільно й швидко, гучно й тихо — ці контрасти доповнюють одне одного. Ви, мабуть, помічали, що послухавши гучну музику, особливо цінуєш тишу. А після швидкого танцю хочеться посидіти тихенько.

Доберіть якомога більше музичних пар — протилежностей. Наприклад: високий звук і низький.

Мелодія та акомпанемент

Послухай п'єсу **Дмитра Кабалевського “Клоуни”** та уяви їхні веселі витівки. Потім послухай, як звучать окремо мелодія та акомпанемент.

Мелодія — провідний голос, саме вона запам'ятовується нам, коли ми слухаємо або співаємо музичний твір. **Акомпанемент** — ритмічний супровід мелодії, завдяки йому вона стає яскравою, емоційною.

- Що головне — мелодія чи акомпанемент?
- Пригадай, які інструменти частіше грають мелодію.

Акомпануємо

Заспівайте співаночку **“Моя тінь”** на слова **Володимира Нагорняка**. Додайте до мелодії акомпанемент на різних музичних інструментах.

Ти за мною не ходи!
Я — туди, й вона — туди...
Я скачу, неначе кінь!
А за мною біга... тінь.

1 партія	
2 партія	
3 партія	

Тема 7. Приховані можливості речей

Місячна доріжка

- Послухай **“Місячну сонату” Людвіга ван Бетховена** та дай волю своїй фантазії: уяви гарні краєвиди чи казкову пригоду.
- Перекажіть одне одному те, що уявляли, слухаючи музику. Чи є схожі моменти? Як музика вплинула на сюжет чи картинку?

Зверни увагу, як музика поволі набирає силу, як змінюється звук і мелодія набуває нових відтінків.

- Чи співзвучні музика й картина Архипа Куїнджі? Придивись, як зобразив місячну доріжку художник. Чому його називають майстром світла?

Архип Куїнджі. Риболовля на Чорному морі, 1900 р.

Щоб описати гучність музики, вживають італійські слова **форте** (гучно) та **піано** (тихо). Ці слова відкривають таємницю назви одного з найпопулярніших музичних інструментів. На відміну від свого попередника, клавесина, фортепіано дає змогу музиканту грати з різною гучністю.

Рояль

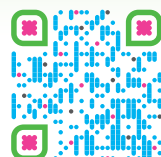
Клавесин

- Виконай співаночку “Моя тінь”, поступово змінюючи гучність від форте до піано, а потім навпаки.
- Вивчіть пісню **“Вийди, вийди, сонечко”** (“Пісенник”, с. 123). Чим вона схожа на народну веснянку, а чим відрізняється?

Погляд на себе

Урок 49 • svitdovkola.org/art3/49

Завдяки творам мистецтва ми можемо сізнатися, який вигляд мали люди в давнину, коли ще не винайшли фотографію.

Поміркуйте, у чому цінність намальованого портрета в часи, коли вже можна зробити фото.

І художник, і модель

Розглянь картину. Чи впізнаєш ти людину, зображену на ній? А хто автор картини? Це одна й та сама людина!

Деякі художники зображували самі себе — створювали **автопортрети**. Тож у нас є можливість побачити митця його ж очима.

Тарас Шевченко. Автопортрет, 1840 р.

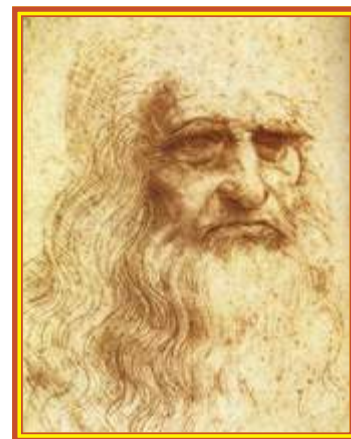
Зображення створене так майстерно, що ми не бачимо окремих мазків пензля.

Частина картини тьмяна, наче в тумані. Завдяки цьому обличчя видається світлішим, а погляд — виразнішим.

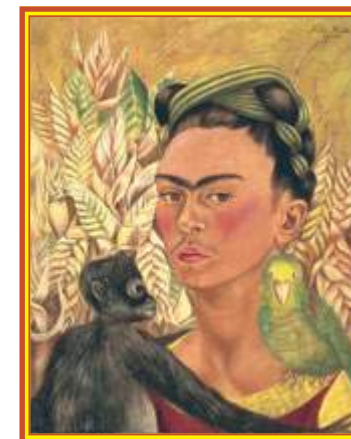
- ★ На що ти насамперед звертаєш увагу, коли дивишся на автопортрет Кобзаря?
- ★ Який настрій у Тараса Шевченка на картині?
- ★ Знайди інші його портрети. Яким він зображений на них?

Тема 7. Приховані можливості речей

Розглянь автопортрети інших митців.

Леонардо да Вінчі.
Автопортрет,
1512 р.

Фріда Кало. Автопортрет
з мавпочкою
та папужкою, 1942 р.

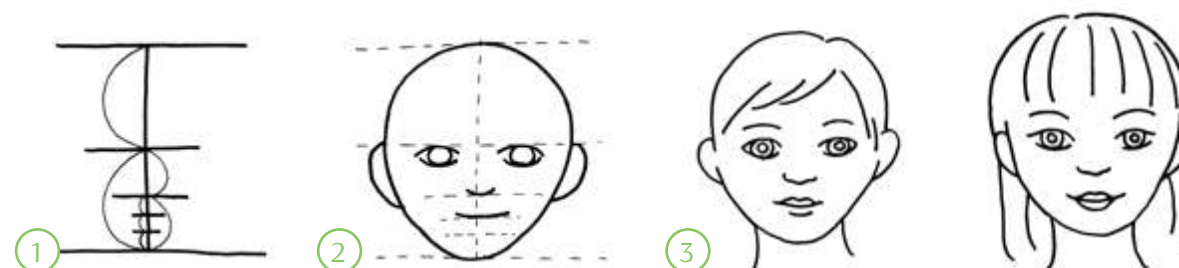

Ван Гог. Автопортрет
у солом'яному капелюсі,
1887 р.

- ★ Який із цих портретів створений найдавніше? Який — найпізніше? Чи можна це визначити, не дивлячись на дати їх створення? За якими ознаками?
- ★ Як гадаєш, чому художники малювали автопортрети?

Як викопаний

Намалюй автопортрет. Який предмет може тобі допомогти в цьому? Скористайся схемою.

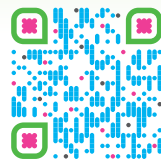
- ★ Зверни увагу на пропорції дитячого обличчя. Відстань від маківки до очей приблизно дорівнює відстані від очей до підборіддя. Кінчик носа розташований посередині між очима й підборіддям. А відстань від носа до лінії губ — удвічі менша, ніж відстань від губ до підборіддя.
- ★ Зроби підпис до картини. Що там має бути зазначено?

Влаштуйте в класі виставку автопортретів. Підготуйте запрошення для гостей.

Весну закликаймо!

Урок 50 • svitdovkola.org/art3/50

Весна збадьорює та надихає. Коли похмурі кольори зимового неба змінюються на ясні блакитні, хочеться співати й танцювати, радіти життю й дарувати радість іншим!

Згадайте, які весняні зміни ви бачили чи чули в мистецьких творах. Як весна впливає на митців? А на вас?

Веснянки

Послухай **“Веснянку”** у виконанні сучасного українського гурту **“B&B project”** (Bandura and Button accordion). Рухайся під музику.

Музиканти гурту “B&B project” поєднують фольклор та електронну музику. Вони окремо записують акомпанемент на електронних інструментах, а потім грають на бандурі та баяні під фонограму.

- ★ Які відомі українські народні мелодії можна впізнати в цій музиці?
- ★ Який музичний інструмент веде мелодію? Який грає акомпанемент? Чи почували ви в композиції ударні?
- ★ Навіщо сучасні музиканти грають давні композиції? Чому змінюють їх?

Пригадайте слова пісні **“Подольночка”** та заспівайте її, рухаючись відповідно.

- ★ Чи схожий ваш танець на той, що зображений на картині Романа і Надії Федина?
- ★ Чи можна порівняти дівчинку-подольночку із зернятком?

Подивись відеозапис хореографічної композиції **“Подольночка”** у виконанні артистів Національного заслуженого академічного ансамблю танцю імені Павла Вірського.

- ★ Про що розповіли танцюристи?

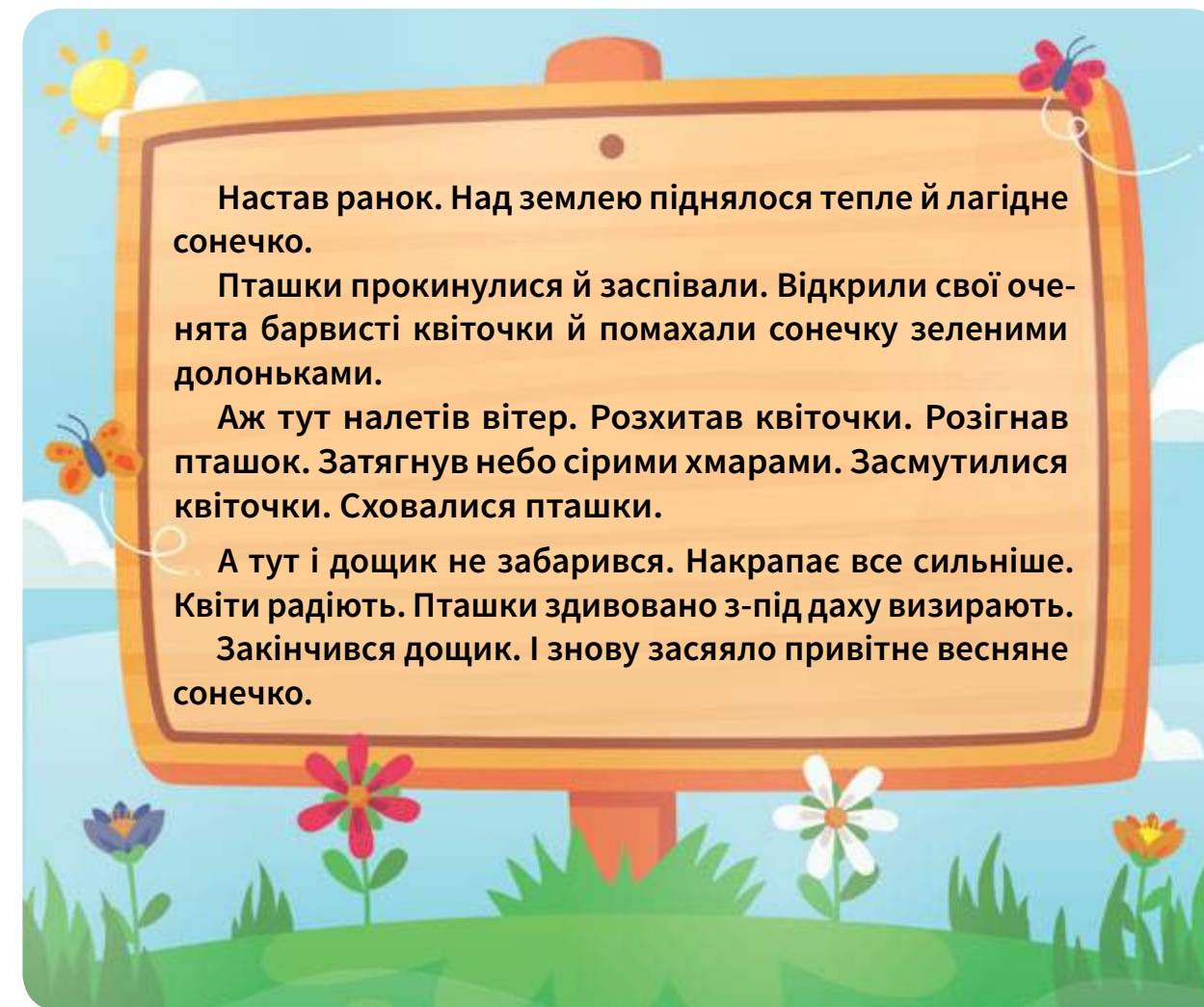

Роман і Надія Федина.
Веснянки, 2009 р.

Тема 7. Приховані можливості речей

Музична казка

Озвучте весняну казку за допомогою музичних інструментів.

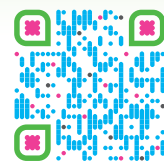

- ★ Оберіть музичні інструменти, які можуть озвучувати персонажів цієї оповідки. Наприклад, дощик — бубон, сонечко — маракаси, вітер — свищики.
- ★ Хай хтось із вас читає текст, зупиняючись у кінці кожного речення, а оркестр у цей час виконує партії персонажів. Чи мають вони звучати щоразу однаково?
- ★ Потренуйтеся й запросіть на свою музичну виставу інші класи.

Обличчя міста

Урок 51 • svitdovkola.org/art3/51

Люди здавна і донині прагнуть робити будівлі, у яких мешкають, не лише зручними й теплими, а ще й гарними, несхожими одна на одну. Пам'ятаєш, як називається мистецтво проектування і створення споруд?

Згадайте гарні будівлі, які є у вашому населеному пункті. Чим вони вирізняються з-поміж інших?

Упізнай епоху

Розглянь будинки, розташовані на вулицях Харкова. Вони були побудовані в різні часи.

Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова, 21 ст.

Будинок зі шпилем, 20 ст.

Колишній будинок біолога Д. Г. Алчевського, 19 ст.

- ★ Опиши характерні ознаки архітектурного мистецтва сучасності, минулого й позаминулого століть.
- ★ Як ти гадаєш, які будинки слід вважати пам'ятками архітектури?

Послухай два варіанти виконання **“Вальсу № 7”** польського композитора **Фридерика Шопена**, який жив близько 200 років тому. Коли вальс звучить так, як написав композитор (оригінальне виконання), а коли ми чуємо його сучасну обробку?

Тема 7. Приховані можливості речей

Архітектурні вигадки з усіх усюд

Розглянь диво-будинки, які можна побачити в різних містах. Опиши їх.

Кубічні будинки, Роттердам, Нідерланди

Дім, що танцює, Прага, Чехія

Перевернутий будинок, Польща

Будинок-кошик, США

- ★ Як ти гадаєш, які ці будинки всередині?
- ★ Як можна здогадатися про висоту будинків?
- ★ Як гадаєш, які споруди будувати легше: звичайні чи оригінальні? Чому?

Макет міста

Уяви себе архітектором/архітекторкою і створи макет будинку з доступних матеріалів (коробок, упаковок від соків тощо). Для оздоблення скористайся кольоровим папером, паличками тощо.

Об'єднайте ваші макети в проєкт міста. Стежте за тим, аби будинки, розташовані поряд, гармонійно поєднувалися один з одним.

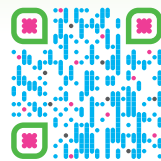
- ★ Як ви назвете вулиці? А місто?
- ★ Домовтеся, що кожен із вас розповість про створене місто. Презентуйте ваш проєкт батькам та учням інших класів.

Музика всюди

Урок 52 • svitdovkola.org/art3/52

Музика лунає скрізь: на площі грають вуличні музиканти, тихенько звучить пісня з колонки в магазині, щось музикує сусід по парті. Зачувши улюблену мелодію, кожен усміхається й стає щасливішим. Чи те так?

Згадайте, у яких несподіваних місцях ви чули музику або зустрічали музикантів. Яке це справило на вас враження? Які твори лунали?

Скрипаль на даху

Якщо, гуляючи головною вулицею Харкова, поглянути вгору, то на одній із будівель можна побачити бронзову фігуру скрипаля, який натхненно грає. Її створив скульптор **Сейфаддін Гурбанов** у 2003 році.

Положення рук, ніг і голови музиканта такі реалістичні, що здається, ніби він живий.

Пам'ятник присвячений людям творчих професій. Він символізує неймовірну фантазію митців, яка підносить над повсякденням, дає змогу бачити незвичайне у звичайному.

- ★ Як гадаєш, чому митець розташував скульптуру на даху?
- ★ Пофантазуй, яку музику грає скрипаль.

Вечірня пісня

Послухай **“Вечірню пісню”** українського композитора **Кирила Стеценка**, який жив понад 100 років тому. Обробку твору для фортепіано й скрипки зробив його син Вадим Стеценко, а виконує онук Кирило Стеценко.

- ★ Опиши музику. Який у неї настрій? У які моменти тобі хотілося б її слухати?
- ★ Як хочеться рухатися під музику? Вдай, що граєш на музичному інструменті.

Тема 7. Приховані можливості речей

Музика, що не старіє

Чи любиш ти слухати і співати народні пісні та співаночки? Чому? Згадай, які народні твори ти вже слухав/слухала в сучасній обробці. Чому музиканти не лише вигадують нове, а й часто грають ті твори, що були створені століття тому? Чи не застаріває музика?

Послухай та вивчи українську народну пісню **“Діду мій, дударіку!”** в обробці **Миколи Леонтовича**.

Діду мій, дударіку!
Ти ж було селом ідеш,
Ти ж було в дуду граєш —
Тепер тебе немає...
Дуда твоя гуляє,
І пищики zostалися,
Казна кому досталися...

Михайло Тафійчук грає на дуді

Дуда (коза) — український народний музичний інструмент, подібний до шотландської волинки. Через одну трубу повітря надимається в мішок з козячої шкіри, а на інших трубах з отворами, як у сопілки, музика виконує мелодію.

Домовтеся, хто виконуватиме співаночку, а хто акомпануватиме на одному з музичних інструментів, що є у вашому класі. Який краще обрати: маракаси, бубон, дудочку, трикутник, триціттку? Чому?

Послухай композицію на тему української народної пісні **“Діду мій, дударіку!”** в обробці та виконанні **Кирила Стеценка (онук)**.

- ★ Що тебе здивувало у цьому виконанні?
- ★ Мотив якої іншої народної пісні використав музикант у цій композиції?
- ★ Слухаючи твір ще раз, підспівуй, приступуй, акомпануй на музичному інструменті або підтанцювай.

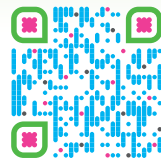
Кирило Стеценко (онук) з гонькою Ксенією

Завітали в гості квіти

Уроки 53-54 • svitdovkola.org/art3/53

Ось і квітень на порозі. Усю зиму квіти готувалися до зустрічі з нами – накопичували сили, причепурювалися, добирали мого-ні сукні-пелюстки. Запросимо їх до нас на гостину.

Пригадайте якомога більше назв весняних квітів. У яких жанрах живопису зазвичай зображують квіти?

Ода квітам

Розглянь картину “Квіти” відомої української художниці-самоучки минулого століття **Катерини Білокур**.

Кожна квіточка, стебельце, листочок ретельно виписані. Квіти ніби випромінюють світло.

Квіти на картині поєднані не в букет, а в рухливий казковий вир.

- Що насамперед привертає твою увагу, коли дивишся на картину?
- Поміркуй, чи будь-які квіти гарно поєднуються в букеті. Наведи приклади.

Весняні квіти

Намалюй натюрморт із весняними квітами, скориставшись схемою.

Тема 7. Приховані можливості речей

Уяви, що весняні квіти збираються на казковий бал. Вони радо вітають одне одного, розмовляють і роблять компліменти, а ще танцюють під звуки оркестру.

Бал квітів

Влаштуйте в класі бал квітів.

- Які танці зазвичай виконують на балах? Доберіть кілька композицій.
- Поміркуй, якою квіточкою ти хочеш бути. Виготов відповідний наголівник, продумай, який одяг найкраще пасуватиме до образу квітки. Уяви, як твоя квітка рухатиметься, який у неї голос.

Послухай “**Дитячий полонез і мазурку**” австрійського композитора **Людвіга Мінкуса**, який народився близько 200 років тому. Подивись, як виконують ці танці. Розучи кілька рухів одного з них.

Полонез

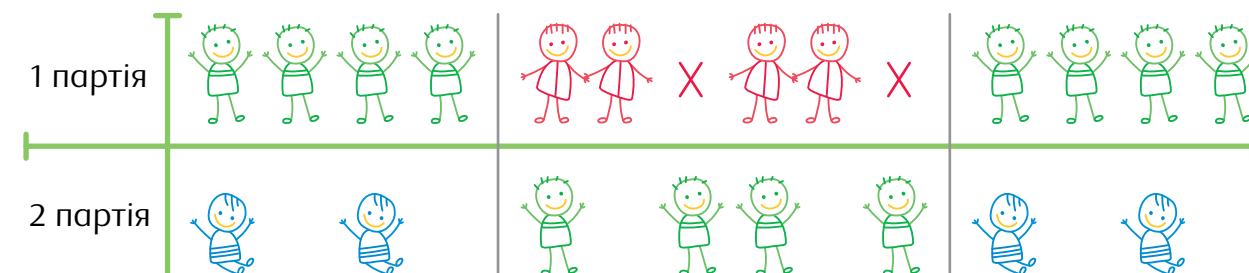
Мазурка

- Проплескай ритм музики. Як рухи ніг повторюють його?

Ритмики танцюють

Підготуйтеся заграти ритмічну композицію разом. Спочатку нехай кожен проплескає по черзі обидві партії і проспівас, називаючи імена ритмиків. Потім об'єднайтеся у дві групи й виконайте свої партії разом.

Настрій фарбами і звуками

Урок 55 • svitdovkola.org/art3/55

Сонячні промінці лагідно зігрівають землю, жартівливо виграють на листі дерев і пелюстках квітів. Весна гарує всім особливий настрій. А художники вміють перенести його на картини.

Поміркуйте, як можна зобразити настрій на полотні.

Прогулянка садом

Розглянь картину **“Фруктовий сад навесні”**, яку написав у 1886 році французький художник **Клод Моне**. Свого часу його твори змінили світ живопису.

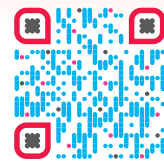
Майже весь простір займає весняний сад. Людина не є головною, вона наче розчиняється у природі.

Зображення складається з малих кольорових цятток.

Художник не змішував фарби на палітрі, як це було заведено в ті часи, а розраховував, що елементи “складуться” в огні ціле в уяві глядача.

Уяви, що ти опиняєшся в картині. Зроби кілька кроків по м'якій траві, відчуй запах квітучого саду, тепло сонячних промінців на щоці. Обережно нахили гілочку й торкнися ніжних пелюсток, вибери куточок у саду й сядь, роздивися навколо...

- ★ Опиши сад. Який він? Які аромати там вирують? Що чути?
- ★ Порівняй цю картину з пейзажем “Золота осінь” І. Остроухова (с. 30). Які принципові відмінності можна помітити у стилі зображення?

Якщо до середини 19 століття митці прагнули досягти максимального наближення зображень до реальності, то з того часу стало важливіше поділитися враженнями, настроєм моменту, бути несхожим на інших. Цей переворот у світі мистецтва зробили французькі художники. Такий напрям дістав назву **імпресіонізм** (від французького слова “impression” — враження).

Клод Моне.

Автопортрет, 1886 р.

Клод Моне. Поле маків, 1875 р.

Художники-імпресіоністи прагнули відобразити світ у його рухливості й мінливості. Тому не промальовували дрібних деталей, а відтворювали найсуттєвіше, працювали з барвами, передавали свої враження, почуття й відчуття.

Імпресіонізм у музиці

Французький композитор і піаніст **Ерік Саті** писав музику, використовуючи ті самі ідеї, що й Клод Моне. Послухай фрагменти його творів **“Мазурка”** і **“Вальс”**, тихенько відстукуючи ритм ногою та похитуючись.

- ★ Які незвичайні прийоми використав композитор? Чи змінюється ритм у творах? Яка музика більш співзвучна картині Клода Моне?

Весняний пленер

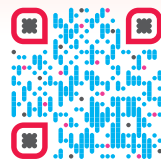
Погожого дня не втрачайте нагоди помилуватися весняними пейзажами й намалювати їх з натури.

- ★ Підготуй картонну підставку (планшет) і прикріпи до неї затискачами аркуш паперу. Візьми те, чим малюватимеш — крейдочки, олівці або фарби, пензлі, баночки з водою.
- ★ Вийди в парк, розирнився довкола, обери куточок природи, який хочеш намалювати. Склади з пальців рамку та знайди найвдаліший “кадр”.
- ★ Малюючи, звертай увагу на те, які кольори переважають. Не прагни точно зобразити форму, а намагайся вловити настрій.

Весна танцює вальс

Урок 56 • svitdovkola.org/art3/56

Коли лине ніжна мелодія вальсу, неможливо не закружляти під неї! Спільні граційні й ритмічні рухи під музику дарують радість, допомагають позбутися втоми й почуватися впевненіше. Тож не стримуйте себе, танцюйте разом із весною.

Чи часто ви танцюєте просто для задоволення? Яку музику обираєте?

Танець у радість

Подивись відео виконання вальсу під **“Весняні голоси”** австрійського композитора, скрипаля й диригента **Йоганна Штрауса-молодшого**, який народився близько 200 років тому. Пригадай основний рух цього танцю і виконай під музику.

Зиновій Сігоров. Поезія вальсу

- ★ Чи змінилися в тебе настрої і самопочуття після танцю? Як саме?
- ★ Основний рух вальсу підхопив художник і втілив у картині. Придивись уважно. Що допомогло йому це зробити?
- ★ Уяви, що змалював композитор. Почуй легенький подих весняного вітерця, ніжні трелі пташок, тихенький шелест листочків, кружляння метеликів...
- ★ Які музичні інструменти допомогли передати весняні звуки?

Вальс називають королем танців, адже він уже понад 200 років не втрачає популярності. Перш ніж потрапити до королівських палаців і стати неодмінною частиною балів, він був улюбленим танцем австрійських і німецьких селян. Його назва походить від німецького слова “walzen”, що в перекладі означає “кружляти”. Під звуки вальсу й справді хочеться кружляти.

У цього танцю особливий упізнаваний ритм. Часто ті, хто танцюють, лічать уголос “раз-два-три”, щоб рухатися в такт.

Послухай вальс “Весняні голоси” у виконанні в’єтнамської оперної співачки **Хан Нгок**.

- ★ Як ти гадаєш, про що співає виконавиця?
- ★ Яке виконання вальсу тобі сподобалося найбільше? Як ти переконаєш учнів іншого класу послухати чи подивитися саме його?

Голос співачки так гармонійно поєднується з музикою, що здається, ніби догався ще один музичний інструмент.

Один, два, три

Подивися відео й вивчи співаночку **“Вальсувало совеня”** сучасної української співачки **Росави** та рухи до неї.

- ★ Що тобі легше запам’ятати: мелодію, слова чи рухи?
- ★ Як переконатися, що ця співаночка — вальс? Тупай ногою ритм “раз, два, три” та співай мелодію.

Послухай **“Вальс” Самуїла Майкапара**. Що звучить: лише мелодія чи мелодія з акомпанементом?

Роздивись нотний запис уривка з цього твору.

- ★ Скільки нот у кожному такті? Якої тривалості?
- ★ Зобрази цей ритм ритмиками “Та”. Скільки ритмиків “Ті” поміститься в один такт вальсу?
- ★ Поміркуй, чим схожі всі такти. Де в нотах записане число “3”? Що воно означає?

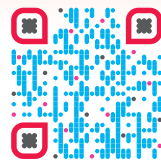
Запиши ритмиками свою вальсову музичну фразу на чотири такти та проплескай її. Потім запропонуй іншим дітям виконати її — можна наспівати, проплескати або зіграти на музичних інструментах соло, дуєтом, тріо. Що ти відчуваєш, коли друзі виконують твій твір?

Цього місяця вивчіть пісню **“Кульбабка”** (“Пісенник”, с. 124).

Веселкові бризки

Урок 57 • svitdovkola.org/art3/57

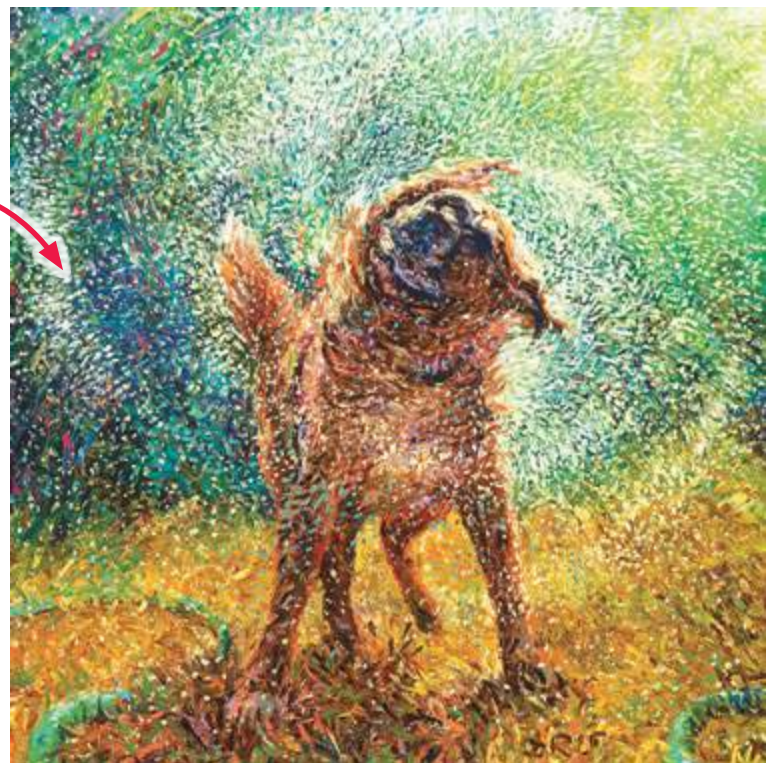
Що найприємніше малювати? Звісно те, що любиш! Адже саме до об'єкта своїх захоплень ти придивляєшся найпильніше. Буває, що в одного художника – сотні картин на одну тему. І всі різні.

Поговоріть про свої захоплення, які могли б стати темою для серії картин.

Мокрі песики

Розглянь картини сучасної американської художниці **Айріс Скотт**. Вона зображує собак різних порід, розмірів, кольорів, і всі вони струшують із себе воду, та ще й так, що бризки летять на всі боки.

Лише уяви собі – ці майстерні картини намальовані не пензлем, а пальцями! Художниця використовує олійні фарби й завжди працює в медичних рукавичках.

Крапельки на картинах виграють на сонці різними кольорами, немов справжня веселка.

- ★ Який настрій у тваринок? Чому? Які клички їм пасують?
- ★ Що допомогло художниці передати рух?

Твори мистецтва, що зображують тварин, називають **аніمالістичними**.

Світло у краплинці

Придивися ще раз до краплинок на картинах Айріс Скотт. Чи доводилося тобі бачити таку гру світла й води у природі? Якщо прокинутися рано-вранці, коли ще прохолодно й сонечко тільки встає, то можна побачити світ у краплинках роси – особливо яскравий, блискучий, святковий.

Послухай п'єсу **“Росинки”** композитора **Самуїла Майкапара**.

- ★ Чим особлива ця музика? Яка вона?
- ★ Обери музичний інструмент і спробуй відтворити мелодію.

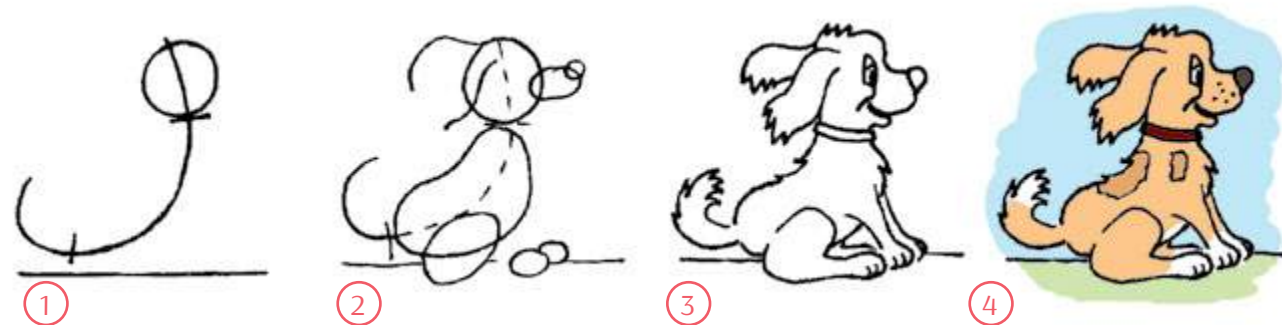

Передати характер

Розглянь зображення різних песиків і приготуйся намалювати собаку, який тобі до вподоби.

Не перемальовуй зображення з підручника! Експериментуй і не бійся помилок. Не існує єдино правильних зразків і схем для всіх художників. Кожен шукає власний стиль, долає творчі сумніви. Якщо те, що намальоване, не подобається тобі, пробуй знову й знову.

- ★ Згадай або придумай песика, якого хочеш намалювати. Якої він породи? Яка в нього форма тіла, голови, вушок? Яке хутро: довге чи коротке? Якого воно кольору?
- ★ Що робитиме песик? Який у нього настрій? Як можна показати це?
- ★ Яке тло обереш?

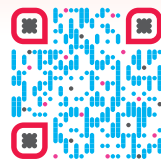

- ★ Не берися одразу малювати начисто. Зроби кілька ескізів, пошукай вдалі пози тваринки. Ескізи не треба завершувати, вони лишаються спробами. А для завершення обери найвдаліший варіант. Звертайся за порадами до вчителя, однокласників та однокласниць.

Карнавал тварин

Урок 58 • svitdovkola.org/art3/58

Грайлива, як кошеня. Вайлуватий, наче ведмідь. Граційні, мов антилопи. У всіх тварин є характерні рухи, темп, ритм. Цікаво, чи впізнаєш ти їх у музиці?

Пограйте у відому гру “Крокодил” — хай хтось із вас показує рухами якусь тваринку, а інші — відгадують.

Музичні тваринки

Послухай частини “Королівський марш лева”, “Антилопи”, “Черепаша” сюїти “Карнавал тварин”, яку написав у 1886 році французький композитор **Каміль Сен-Санс**.

- ★ Яку із тварин яка композиція зображує? Поясни свою відповідь.
- ★ У якому з творів можна почути повільні кроки важких лап і хиже рикання? Яка композиція неспішна й повільна? А яка — стрімка?
- ★ Який твір виконаний на фортепіано? У якому чутно скрипки та акомпанемент фортепіано?
- ★ Який із цих творів можна назвати маршем? Чому?
- ★ Послухайте твори ще раз, рухаючись під музику.

Цю сюїту Каміль Сен-Санс замислив як сюрприз для концерту друзів і вважав лише музичним жартом. Проте слухачам цей твір так припав до душі, що й донині часто лунає в концертних залах.

Сюїту виконує невеликий камерний ансамбль у складі флейти, кларнета, челести, ксилофона, двох фортепіано, двох скрипок, альту, віолончелі та контрабаса. “Карнавал тварин” складається з чотирнадцяти частин, присвячених різним тваринам, зокрема леву, слону, лебедю, курам тощо.

Поміркуйте, які ще тварини можуть бути представлені в сюїті “Карнавал тварин”. За якими ознаками композитор їх обирав? Перевірте свої припущення.

Тварини в скульптурі

Розглянь скульптури. Які риси тварин краще вдалося показати в музиці, а які — у скульптурах?

Фріц Бен.
Антилопа, що йде, 1925 р.,
Любек, Німеччина

Яніс Барга. Черепаша,
1995 р., Юрмала, Латвія

Кам'яний лев у соборі
Святого Лаврентія,
12–14 ст., Генуя, Італія

Гра-плескання

Пограйте у гру, промовляючи слова пісеньки “Черепаша Аха” (слова і музика **Ганни Чубач**) проплескуючи на кожен рядок, як показано на фото.

Черепаша Аха-аха
У воді сиділа-діла,
Черепаша Аха-аха
Свої ніжки мила-ила.

Крокодили-дили-дили
Пропливали-али-али,
Черепашу Аху
Налякали-али-али...

Черепаша Аха-аха
На камінчик сіла-іла,
Черепаша Аха
Перелякано тремтіла.

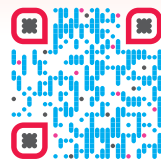
Ну, а потім-отім-отім
Піднялась на крила-ила
І за хмари-ари-ари
Полетіла-іла-іла.

Картини та їх копії

Урок 59 • svitdovkola.org/art3/59

Деякі картини з'являються на світ доволі незвичним способом. Наприклад – гравюри.

Чи можна створити дві однакові картини? Проведи дослід: намалюй кошеня, а потім спробуй ще раз повторити те саме. Чи вдалося створити ідентичні (тобто абсолютно однакові) зображення?

Мистецтво копіювання

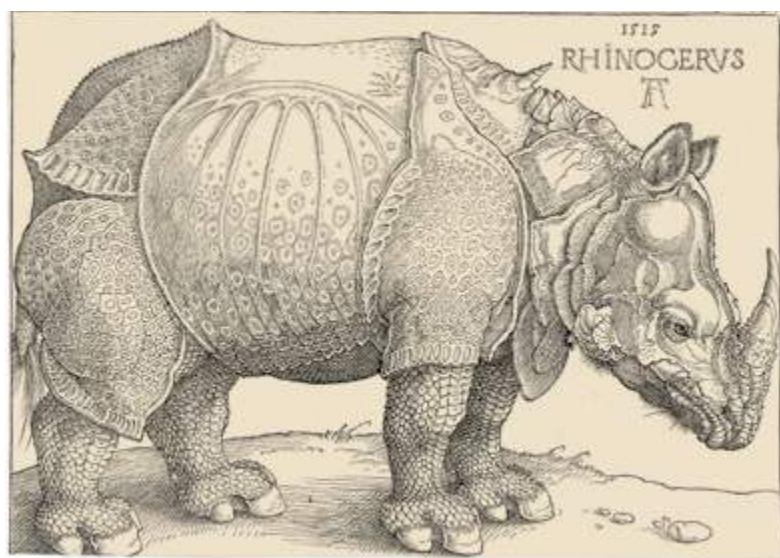

Наприкінці 14 ст. художники придумали особливий вид графічного мистецтва – **гравюру** – створення зображень шляхом відтиску від рельєфних поверхонь.

Спочатку малюнок вирізьблюють на дошці-основі, потім її вкривають фарбою або тушшю і притискають до паперу чи полотна. Таким способом можна отримувати одразу декілька однакових зображень.

Розгляньте гравюри, створені в різні часи.

Яків Гніздовський.
Кіт, 1979 р.

Альбрехт Дюрер.
Носоріг, 1515 р.

Коли розумієш, що ці графічні зображення не просто намальовані олівцем, а вирізьблені на твердій основі, то ще більше дивуєшся майстерності автора.

Кольорові гравюри

З часом художники-гравери навчилися створювати кольорові гравюри. Ознайомся з роботами сучасного китайського майстра **Хао Бої**.

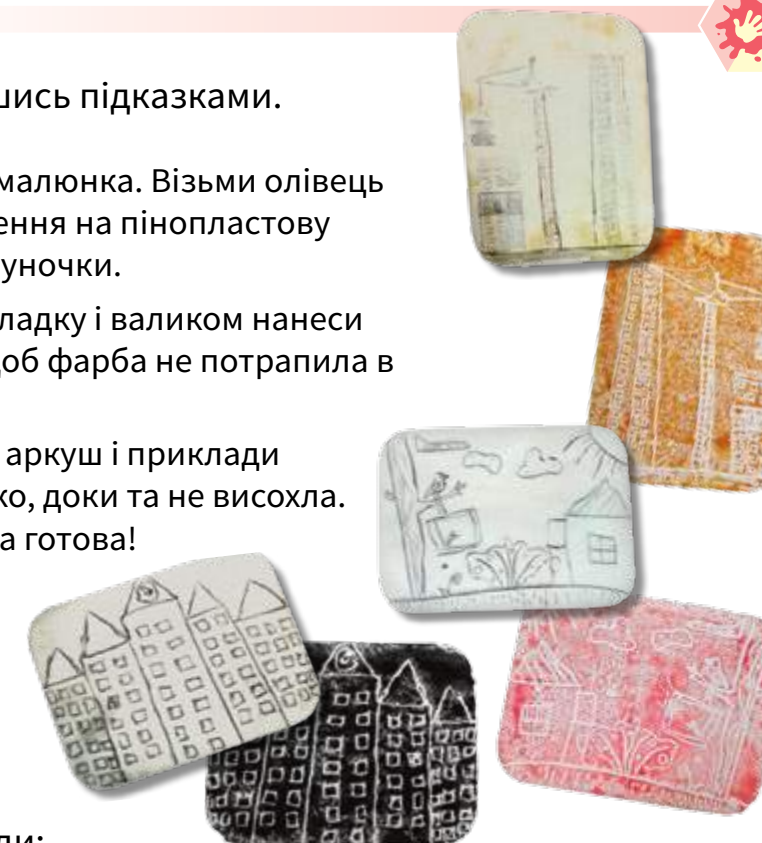
Які з цих гравюр можна назвати весняними? Чому?

Подивися відео про те, як створюють гравюри нині.

Ми – гравери

Зроби гравюру, скориставшись підказками.

- Придумай цікавий сюжет малюнка. Візьми олівець чи ручку й нанеси зображення на пінопластову пластину, продавлюючи луночки.
- Поклади пластину на підкладку і валиком нанеси гуаш на її поверхню так, щоб фарба не потрапила в луночки.
- Візьми чистий альбомний аркуш і приклади його до пластини — швидко, доки та не висохла. Щільно притисни. Гравюра готова!
- Ти можеш помити пластину, нанести на неї гуаш іншого кольору і повторити друк. І так багато разів.

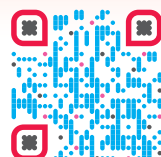

Створюючи гравюру, досліди:

- Як треба накладати фарбу — швидко чи можна не поспішати? Чому?
- Яким буде відбиток, якщо нанести забагато гуаші? А якщо замало?
- На скільки якісних відбитків вистачає одного нанесення фарби?

Музика дощу

Урок 60 • svitdovkola.org/art3/60

Сонячний весняний день, хмаринки летять високо в небі. Але раптом з'являється темна, наче замурзана хмара й ховає сонце. Починається злива. Дощ може гратувати, а може й надихати!

- Хай кожен у групі опише один з видів дощу, який йому/їй запам'ятався. Якої пори року це було, у який час доби? Яке було небо? Як падали краплі? Скільки тривав дощ? Чому він запам'ятався?

Дощові картини

- Послухай аудіозаписи шуму дощу і добери відповідне звучання до цих картин. Хто з художників передав настрій дощу, а хто реалістично змалював це природне явище?

Емі Джакомеллі. Дощ

Джоана Блер. Весняний гощ

Ізабела Кшишковська. Весняний гощ

Леоніг Афремов. Злива у місті

Пісня про дощ

- Послухай пісню **“Краплі дощу падають на мене”** (слова **Гела Девіда**, музика **Берта Бакарака**). Уяви, що дощить, а ти йдеш під парасолькою, пританцьовуєш. Покажи, як саме.

- Пофантазуй, про що саме співає виконавець.
- Увімкни фонограму мінус і підспівуй без слів. Чи подобається тобі таке виконання? Чи можеш вигадати кілька варіантів вокалу?
- Який музичний інструмент передає шум дощу?

- Виберіть музичні інструменти, щоб відтворити шум дощу, дзвінки голоси краплинок. Влаштуйте оркестр та створіть свою дощову музику.

- Подивись відео, як танцює вода, зустрічаючись із крапелькою. Розкажи, що саме тебе здивувало. Проведи аналогічний дослід.

Невеличка закличка

- Згадай народні заклички, які ти знаєш. Коли їх використовували?

- Проспівай по нотах співаночку **“Тільки не на мене”** на слова **Ростислава Бучко**.

Крапай, дощику, на хату,
На траву зелену,
На ялинку волохату,
Тільки не на мене.

- Перетвори співаночку на гру-плескання, придумавши власні рухи. Навчіть грати у неї інших дітей.

- Допиши музичну рівність на окремому аркуші. Чи один варіант існує? Чому?

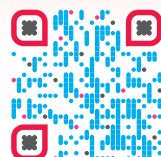
$$\text{♪} + \text{♪} = ?$$

Несподівані поєднання

Уроки 61-62 • svitdovkola.org/art3/61

Сучасні митці можуть створювати свої шедеври за допомогою комп'ютерів. Технології дали можливість дивувати й захоплювати глядачів фантастичними поєднаннями.

Смачні пейзажі

Розглянь “їстівні” пейзажі австралійського фотографа **Карла Ворнера**.

Деякі продукти харчування дуже подібні до елементів ландшафтів.

- ★ Уважно роздивися зображення та знайди на них знайомі продукти. У яких стравах їх використовують?
- ★ Які “на смак” ці пейзажі?
- ★ Які пригоди можуть трапитися з мешканцями такої диво-країни?

Подивися відео, як фотограф створює свої роботи в сучасному жанрі фотомистецтва — **фудскейпі**.

Фотопроект

Пошукай цікаві ракурси об'єктів для фото. Наприклад, можеш поставити у травичку маленьку іграшку і сфотографувати її зблизька (використай режим макрозйомки): здаватиметься, що вона стоїть у джунглях.

Слухаючи живу музику на концерті, глядачі отримують неймовірні враження, відчуваються причетними до виконання творів. Авжеж! Без слухачів у музикантів зовсім іншої настрій. Пригадай, як ти пітримуєш друзів, коли вони виступають.

Марш оплесками

Подивись відео виконання “**Маршу Радецького**” Йоганна Штрауса-старшого Віденським філармонічним оркестром (диригент Франц Вельзер-Мьост).

- ★ Як глядачі у залі стали частиною оркестру?
- ★ Уяви себе на концерті. Уважно дивись на рухи диригента і плескай так, як він показує. Як гадаєш, чому диригент керує залом саме так?
- ★ Добери прикметники, які допоможуть розповісти про марш. Який він?
- ★ Пригадай, які марші ти слухав/слухала цього року. Чим цей марш відрізняється від решти?

Створи акомпанемент до “Маршу Радецького”.

- ★ Хто плескатиме в долоні, а хто диригуватиме оркестром?
- ★ Які рухи допоможуть керувати оркестром і глядачами найточніше?
- ★ Чи однаково звучить оркестр із різними диригентами? Чому?
- ★ Хто буде найвправнішим диригентом? Як ви це визначили?

Створюємо музичний інструмент

Зроби із пластикових пляшок шумові музичні інструменти.

- ★ Що ще вам знадобиться? Які наповнювачі можуть утворювати голосні, дзвінкі звуки, а які — тихі? Як змінюється звук залежно від кількості наповнювача у пляшці?
- ★ Презентуйте свої інструменти в класі. Опишіть їхні звуки. Покрокуйте під супровід інструментів. Змінійте темп і гучність звучання. Що легше змінювати? Чому?

Казки, що оживають

Урок 63 • svitdovkola.org/art3/63

Один із найсучасніших видів мистецтва — анімація, тобто створення мультфільмів. Звісно, ти на них добре знаєшся. А тепер спробуєш свої сили в їх створенні.

Розкажіть одне одному про свої улюблені мультфільми. Поясніть, чим вони вам сподобалися.

Мультфільм про Україну

Подивися серію анімаційного серіалу “Моя країна — Україна”.

У анімаційному фільмі показані реальні ландшафти, міста й села України.

Усі ляльки та декорації створені з пластиліну.

26 серій анімаційного фільму були створені у 2009–2010 роках на студії “Новаторфільм” колективом з 200 осіб — художників, операторів, монтажерів. У кожній серії головні персонажі — кіт Воркіт і казкар — подорожують різними куточками України та дізнаються цікаві історії про них. За сюжетом серіалу видана книжка.

Як народжується мультфільм

Дізнайся, як створювали серіал “Моя країна — Україна”, з розповіді його режисера **Степана Коваля**.

Починається все з ідеї. Обговорюємо її з художниками та створюємо **сторіборд** — план мультфільму з малюнків.

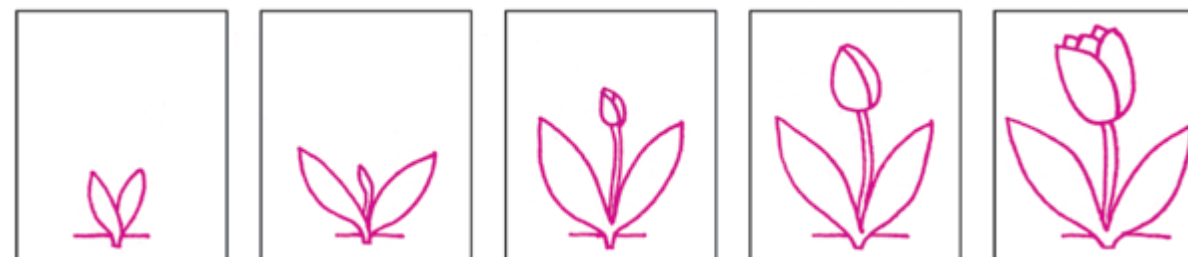
Потім у сторіборді розписуємо час — скільки секунд відводиться на кожну картинку. Працюємо над кожною **сценою** — ліпимо декорації та персонажів, розміщуємо їх, рухаємо, шукаємо ракурси. Знімаємо послідовно сцену за сценою, створюючи **відеоряд**. Потім накладуємо **музику**, записуємо **голоси персонажів**. Заключний етап — **монтаж**, коли окремі фрагменти записів з'єднуються в цілісний твір.

Щоб зняти хвилину мультфільму, потрібен місяць роботи.

Анімація нашвидкуруч

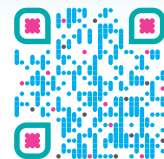
Створи короткий анімаційний ролик “Як росте квіточка”.

- ✦ Намалюйте 4-5 послідовних картинок із зображенням квіточки, що росте та розквітає. Зображення завжди розташовуйте в одному місці аркуша.
- ✦ Сфотографуйте кожну картинку. Відкрийте програму PowerPoint або Кіностудія Windows Live і послідовно вставте фото.
- ✦ Збережіть файл у форматі відео.
- ✦ Вмикайте перегляд!

Наш мультфільм

Уроки 64-66 • svitdovkola.org/art3/64

Створити мультфільм – справа непроста. Потрібна команда! Разом ви зможете більше, ніж поодинці.

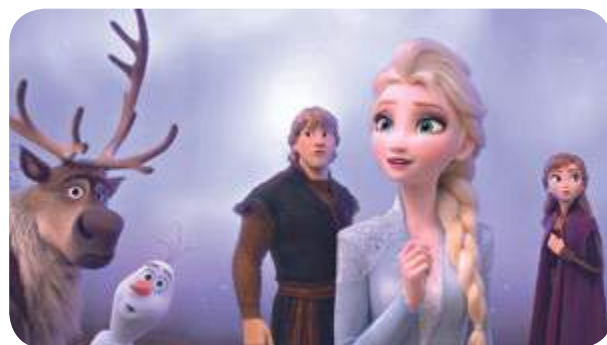

Пригадайте, які види анімації ви знаєте.

Мультки бувають різні

Розглянь кадри з анімаційних фільмів. Послухай саундтреки. Який із них до якого мультфільму?

Крижане серце 2. США, 2019 р.

Рігна школа. Канада, 2019 р.

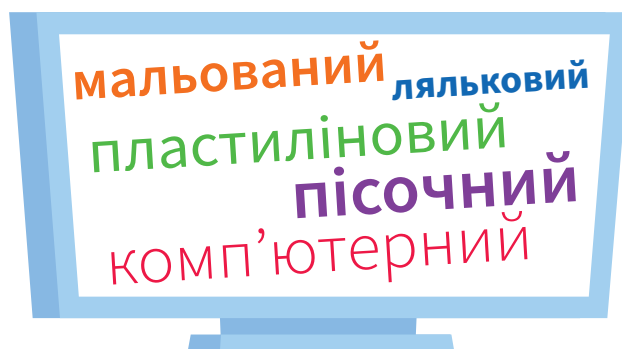

Як козаки сіль купували. Україна, 1975 р.

Баранчик Шон. Велика Британія, 2007 р.

- ★ Чим схожі ці мультфільми? А чим різняться?
- ★ Який із них найбільше схожий на той, що ви дивилися на попередньому уроці? Чому?
- ★ Розкажи про ці мультфільми, використовуючи слова з хмари.

Пластилінова анімація

Подивіться пластиліновий мультфільм, який створили діти.

Об'єднайтеся по 4-5 осіб і створіть свій мультик.

- ★ Обговоріть сюжет. Це буде відомий твір чи ви хочете вигадати власну історію? Яка мета вашого мультфільму? Що він має дати глядачам – приверне увагу до певної проблеми, насмішить чи розчулить?
- ★ Зліпіть із пластиліну необхідні декорації та персонажів. На це може знадобитися кілька уроків.
- ★ Прикріпіть палички-держачки або дротики до персонажів і потренуйтеся водити їх.

- ★ Продумайте репліки персонажів, пошукайте відповідні інтонації.
- ★ Доберіть аудіотреки або створіть музичний супровід самі.
- ★ Проведіть репетицію та обговоріть результат. Якщо треба щось змінити чи покращити, не баріться.
- ★ Попросіть когось зняти відео і покажіть мультфільм усім охочим.

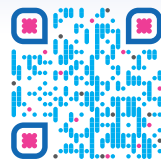
Цього місяця вивчіть пісню **“Шукай нове”** (“Пісенник”, с. 125) з анімаційного фільму “Ваяна” (США, 2016 р.).

Згадай перед канікулами

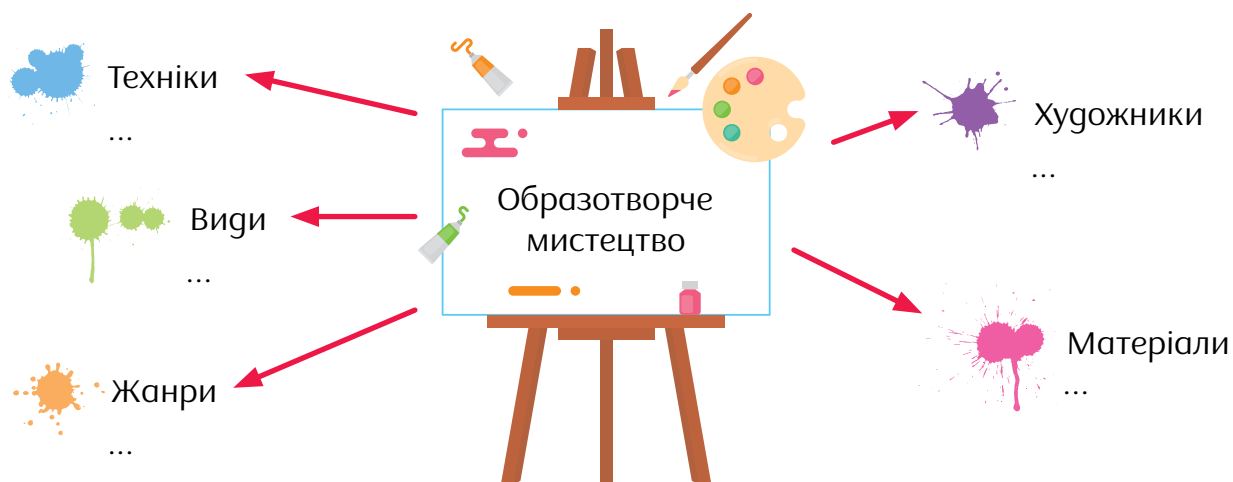

Уроки 67-68 • svitdovkola.org/art3/67

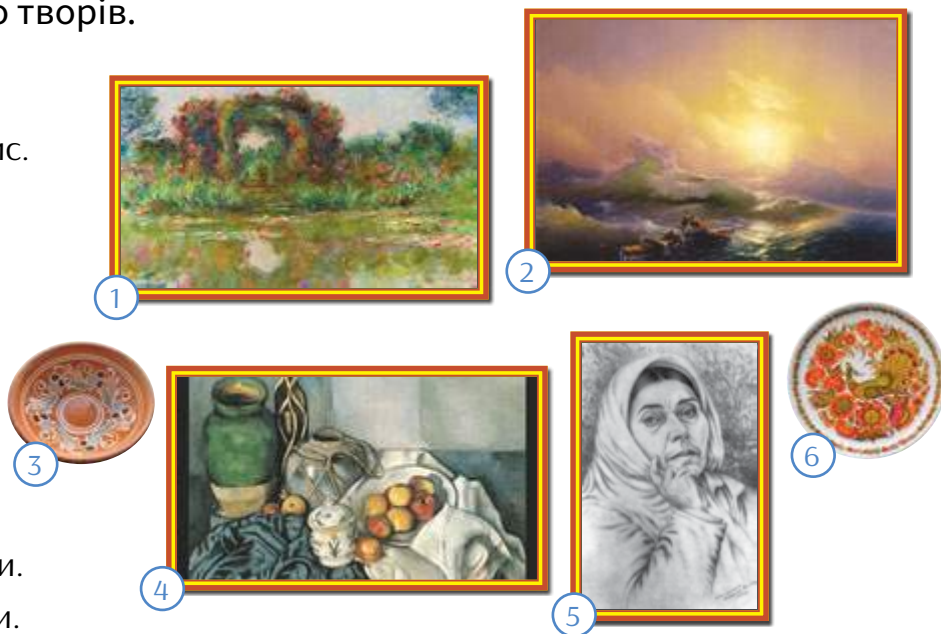
Пригадай твори образотворчого мистецтва, які ви розглядали впродовж другого семестру. Які тебе вразили найбільше?

Доповни мапу думок “Образотворче мистецтво” на окремому аркуші.

Добери підписи до творів.

- Марина.
- Декоративний розпис.
- Натюрморт.
- Пейзаж.
- Автопортрет.
- Клод Моне.
- Іван Айвазовський.
- Катерина Білокур.
- Поль Сезанн.
- Петриківські майстри.
- Опішнянські майстри.

Переглянь роботи у своєму портфоліо. Чи є там пейзаж, портрет, натюрморт, марина, анімалістична картина? Аплікації? Що є вдалим у кожній роботі? Уяви, що ти береш участь у конкурсі й презентуєш свою роботу журі. У ролі голови журі — партнер/партнерка по завданню, і він/вона може ставити тобі запитання. Потім поміняйтеся ролями.

Які музичні твори, що ви слухали й виконували впродовж другого семестру, тобі запам'яталися?

Послухай уривки зі знайомих тобі музичних творів. Розкажи про кожен із них, використовуючи слова з хмар.

Ця композиція
надихає мене танцювати.
Цей твір викликає бажання співати.
Під цю музику мені хочеться мріяти.
Ця музика спонукає мене
відбивати ритм.

Пісня
Вальс
Полька
Марш

Придумай ритм і зобрази його за допомогою ритмиків, а партнер/партнерка по завданню хай виконає його за допомогою голосу, плескання, тупання чи саморобних музичних інструментів. Потім поміняйтеся ролями.

Згадай, що цього семестру було для тебе найскладнішим на уроках мистецтва. Розкажи про це у групі. Чи є серед вас ті, кому це дається легко? Чи можуть вони чимось допомогти тобі?

Які з цих фраз ти можеш сказати про себе?

Цього навчального року я...

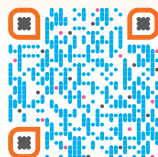
- ★ вивчив/вивчила нові ігри.
- ★ намалював/намалювала гарний пейзаж.
- ★ дізнався/дізналася багато нового про живопис.
- ★ побачив/побачила картини, які мені сподобалися.

Влаштуй на літніх канікулах мистецький челендж. Обери одну із запропонованих ідей або придумай власну.

Мистецький челендж

- ★ Малювати щодня одного кота.
- ★ Навчитися співати “Червону руту”.
- ★ Зліпити школу чародійства Гоґвортс.
- ★ Щоранку слухати музику Йоганна Штрауса.
- ★ Навчитися танцювати вальс.
- ★ Навчити гри-плескання “Черпаха Аха” всіх знайомих дітей.

Барви рідної землі

Сл. О. Вратарьова, муз. О. Злотника

Весело

D F#m

Ми ве - се - лі ма - ля - ри, і ран - ко - во - ї по - ри
 На - ші бар - ви ча - рів - ні, на - че іс - кри за - паль - ні,

3 Em A7 1. Em A7

роз - ма - лю - єм рід - ну зем - лю у свят - ко - ві ко - льо - ри.
 кож - на бар - ва, на - че піс - ня,

Приспів

2. Em A7 G Em A7

ук - ра - їн - сько - ї зем - лі. Ча - рів - на ве - сел - ко, нам до - по - ма - гай,

8 A7 B7 Em A7

ко - льо - ри ве - се - лі ді - тям роз - да - вай. Бу - де не - бо си - нє, ни -

11 Em A7 Em A7 D

ви зо - ло - ті, бу - де в Ук - ра - ї - ні ра - діс - но зав - жди.

1. Ми веселі маляри,
 І ранкової пори
 Розмалюєм рідну землю
 У святковій кольорі.
 Наші барви чарівні,
 Наче іскри запальні,
 Кожна барва, наче пісня,
 Української землі.

Приспів:
 Чарівна веселко, нам допомагай,
 Кольори веселі дітям роздавай.

Буде небо синє, ниви золоті,
 Буде в Україні радісно завжди.

2. Буде сонячний розмай,
 І Карпати, і Дунай,
 Зелен гай і чисте поле,
 І далекий небокрай.
 Наші барви чарівні,
 Наче іскри запальні,
 Кожна барва, наче пісня,
 Української землі.

Приспів.

Крап-крап

Сл. і муз. Н. Май

Весело Em Am B7

Хмар - ка бі - ла - бі - ла в не - бі го - лу - бім рап - том по - тем - ні - ла

7 Em C Am

і по - чув - ся грім, дощ - ик не ба - рив - ся, він спі - вав піс - ні,

13 B7 Em *Приспів* Em

у вік - но на - сту - ку - вав ме - ні. До - щик кра - па - є зі стрі - хи,
 сум - но йти ме - ні по су - ші,

19 Am B7 Em B7 Em

1. 2.

крап - крап - крап, я сту - па - ю ти - хо - ти - хо, крап - крап - крап,
 крап - крап - крап, я кро - ку - ю по ка - лю - жах, крап - крап - крап...

1. Хмарка біла-біла в небі голубім
 Раптом потемніла і почувся грім,
 Дощик не барився, він співав пісні,
 У вікно настукував мені.

Приспів:

Дощик крапає зі стріхи, крап-крап-крап,
 Я ступаю тихо-тихо, крап-крап-крап,
 Сумно йти мені по суші, крап-крап-крап,
 Я крокую по калюжах, крап-крап-крап...

2. Крапельки сріблясті — дощику, привіт!
 Умивають рясно цілий білий світ,
 Всім навколо сумно, тільки я сміюсь,
 Я дощу ні краплі не боюсь.

Приспів (тричі)

Крап-крап-крап... Крап-крап-крап...
 Крап-крап-крап... Крап-крап!

Я вам, люди, заспіваю

Українська народна пісня-небилиця (в обробці С. Садовенко)

Я вам, лю-ди, зас-пі-ва-ю ні се-ї, ні то-ї, а-би-сте си
 по-слу-ха-ли спі-ван-ки сміш-но-ї. Сви-ні вго-ру по-ле-ті-ли,
 гу-си по-ле зри-ли. А сто-до-ли по-го-рі-ли,
 сно-пи ся ли-ши-ли.

Я вам, люди, заспіваю
 Ні сеї, ні тої,
 Аби-сте си послушали
 Співанки смішної.

Свині вгору полетіли,
 Гуси поле зрили.
 А стодоли погоріли,
 Снопи ся лишили.

Риби вийшли траву пасти,
 Коти зайшли в воду.

Кури ріки переплили,
 Бо не знали броду.
 Кінь у скрипку витинає,
 Бугай у цимбали.
 Цап з бараном б'ють у бубон,
 Аж крушаться скали.

Штирі крилі клаповухі,
 Цвітуть в полі квіти,
 Отаку вам заспівали
 Небилицю діти.

Час святого Миколая

Сл. і муз. І. Братусь

Наспівно

Час свя-то-го Ми-ко-ла-я... Всі дав-но йо-го че-
 ка-ють. Час да-рун-ків і доб-ра. Йо-го
 лю-бить діт-во-ра. *Приспів* Не-хай по-да-ру-є свя-
 тий Ми-ко-лай натх-нен-ня, ра-дість і на-ді-ю, здій-
 снують-ся всі ди-тя-чі мрі-ї, ти тіль-ки йо-го зу-стрі-чай.

1. Час святого Миколая...

Всі давно його чекають.
 Час дарунків і добра.
 Його любить дівтора.

Приспів:

Нехай подарує святий Миколай
 Натхнення, радість і надію,
 Здійсняться всі дитячі мрії,
 Ти тільки його зустрічай.

2. Час морозних візерунків,
 Час солодких подарунків,
 Час любові і добра —
 Його кличе дівтора.

Приспів.

3. Час святого Миколая
 Тебе вірить закликає
 У зимову сніжну казку,
 У добро та Божу ласку.
 Ну ж бо, двері відчиняй —
 Йде до тебе Миколай.

Приспів.

Танці-зігріванці

Сл. З. Лісевич

На мелодію американської пісні "If You're Happy and You Know It"

Бадьоро

Приспів

Йдуть мо - ро - зи, хо - лод - не - чі, лі - ту - край, щоб зіг -
рі - тись, тан - цю - ва - ти по - чи - най, ту - пу -
туп, тан - цю - ем тан - ці, ту - пу тан - ці - зіг - рі - ван - ці, ту - пу -
ту - пу че - рез по - ле, че - рез гай!

Йдуть морози, холоднечі, літу — край,
Щоб зігрітись, танцювати починай,
Тупу-туп, танцюєм танці,
Тупу танці-зігріванці,
Тупу-тупу через поле, через гай!

На деревах білий іній — зимно вкрай,
Щоб зігрітись, танцювати починай,
Стриб направо, стриб наліво,
Танцювально і грайливо,
Щоб зігрітись, танцюй, не позіхай!
Хуртовина снігом крутить, не втечеш,
Танцювати, як вона, умієм теж.
Станьмо весело навшпиньки,
Покружляймо, як сніжинки,
Спробуй з нами! Буде весело, авжеж!

Вийди, вийди, сонечко

Сл. і муз. З. Красуляк

Весело

Вий-ди, вий-ди, со-неч-ко, до нас на по-ріг, кинь сво - ї про-мін-чи-ки -
хай роз-та-не сніг. Вий-ди, вий-ди, со-неч-ко, всіх нас о - бій-ми.
По-да-руй нам щас-тяч-ко, щоб ра - ді-ли ми. Щи-ра піс-ня лу-на, роз-кві -
та - є вес-на і да - ру - є піс-ні і то - бі, і ме-ні. Сон-це
в не-бі сі-я, ус-мі - ха-ю-ся я, йвся ро - ди-на мо - я—Ук-ра - ї-на мо - я!

1. Вийди, вийди, сонечко,
До нас на поріг,
Кинь свої промінчики —
Хай розтане сніг.
Вийди, вийди, сонечко,
Всіх нас обійми.
Подаруй нам щастячко,
Щоб раділи ми.

Приспів:

Щира пісня луна,
Розквітає весна
І дарує пісні
І тобі, і мені.

Сонце в небі сія,
Усміхаюся я,
Й вся родина моя —
Україна моя!
2. Співай, співай, пташко,
Під вікном моїм,
Заспівай ту пісеньку,
Що до серця всім.
Лине наша пісенька
В сині небеса,
А навкруг всміхається
Весняна краса.

Приспів.

Кульбабка

Сл. Ю. Камишевої, муз. Т. Солосич

Наспівно

Em A7 B7 Em Em A7

Жов - та куль - баб - ка у тра - ві си - ді - ла. Жов - та куль - баб - ка

7 B7 Em E7 Am D7

в дзер - каль - це гля - ді - ла. Роз - див - лялась так і с'як, роз - див - лялась

12 G Am Em Am B7 Em

так і с'як, роз - див - ля - лась так і с'як: все не те, і все не так!

1. Жовта кульбабка
У траві сиділа.
Жовта кульбабка
В дзеркальце гляділа.
Роздивлялась так і с'як: (3)
Все не те, і все не так!
2. Жовта кульбабка
Жалісно зітхала —
Жовта кульбабка
Зачіски не мала.
Розтріпалася — гай-гай! (3)
Гребінець потрібен — край!
3. Жовта кульбабка
Гребінець шукала.
Жовта кульбабка

- Пасма розчесала.
Розчесалась — ну й краса: (3)
Сяє золотом коса!
4. Жовта кульбака
В дзеркальце гляділа.
Жовта кульбабка
Раптом стала біла.
Ох і втішилась мала: (3)
Стала краща, ніж була!
5. Біла кульбабка
Ой, дарма раділа —
Біла кульбабка
В гаї вітер стріла.
Дунув хутко вітерець — (3)
Ось і зачісці кінець!

Шукай нове

Переклад укр. Д. Дем'янчук

Муз. Лін-Мануель Міранди

Не поспішаючи

C C

Яскра - ве сон - це що - день нас у даль ве - де. Же - не чов - ни нав - про - стець

4 F G7

ві - тер - ві - те - рець. А рід - ні зо - рі з піль - ми нам ка - жуть, де ми,

7 C F *Приспів*

нам ка - жуть, хто ми, хто ми є. Оу - ве, оу - ве, по -

10 C G7 C F

за - ду дов - гий шлях, і ві - тер зно - ву нам віт - ри - ла рве. Оу - ве, оу - ве, як

14 C G7

доб - ре бути в цих мо - рях та зно - ву рід - ний ост - рів до - до - му зве.

Яскраве сонце щодень нас у даль веде.
Жене човни навпростець вітер-вітерець.
А рідні зорі з пільми нам кажуть, де ми,
Нам кажуть, хто ми, хто ми є.

Приспів:

Оу-ве, оу-ве, позаду довгий шлях,
І вітер знову нам вітрила рве.
Оу-ве, оу-ве, як добре бути в цих морях
Та знову рідний острів додому зве.
Оу-ве, оу-ве, ми мореплавцями були завжди.
Нехай дорога предків знову в кожному серці оживе.
Оу-ве, оу-ве, позаду довгий шлях
І вітер знову нам... Шукай нове.

ТЕМА 1. ПОДОРОЖУЄМО І ВІДКРИВАЄМО СВІТ

Урок 1. Над рідною землею	4
Урок 2. Мелодії України	6
Урок 3. Київські мозаїки	8
Урок 4. Фрески Софії Київської	10
Урок 5. Гра світла і води	12
Урок 6. Музика водограю	14
Уроки 7-8. Пори року	16

ТЕМА 2. МІЖ МИНУЛИМ І МАЙБУТНІМ

Урок 9. Традиції та сучасність	18
Урок 10. Вогняна легенда	20
Урок 11. Українські богатирі	22
Урок 12. Сила в єдності	24
Урок 13. У світі театру	26
Урок 14. На сцені	28
Уроки 15-16. Між небом і землею	30

ТЕМА 3. ЧАРІВНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Урок 17. Косівські візерунки	32
Урок 18. Там, де гори й полонини	34
Урок 19. Закодована спадщина	36
Урок 20. Як рухи стають танцем	38
Урок 21. Смачні картини	40
Урок 22. Прощальна пісня осені	42
Уроки 23-24. На згадку про осінь	44

ТЕМА 4. ЕНЕРГІЯ

Урок 25. У глядацькій залі	46
Урок 26. Рухи замість слів	48
Урок 27. Камінь у руках майстра	50
Урок 28. Кримськотатарські мотиви	52
Урок 29. Свято наближається	54
Урок 30. Щедрик, щедрівочка	56
Уроки 31-32. Згадай перед канікулами	58

ТЕМА 5. СВІТ НЕВІДОМИЙ

Урок 33. Яворівські прикраси	60
Урок 34. Музична прогулянка	62
Урок 35. Морські загадки	64
Урок 36. Під звуки прибою	66
Уроки 37-38. Подих природи	68

ТЕМА 6. СВІТ НЕВИДИМИЙ

Урок 39. Зимовий сон	70
Урок 40. Пісня казкова, колискова	72
Урок 41. Опішнянська кераміка	74
Урок 42. Заряд бадьорості	76
Урок 43. Зловити невловиме	78
Урок 44. До гри!	80
Уроки 45-46. Космічне мистецтво	82

ТЕМА 7. ПРИХОВАНІ МОЖЛИВОСТІ РЕЧЕЙ

Урок 47. Помічниця художників	84
Урок 48. Світло й тінь	86
Урок 49. Погляд на себе	88
Урок 50. Весну закликаймо!	90
Урок 51. Обличчя міста	92
Урок 52. Музика всюди	94
Уроки 53-54. Завітали в гості квіти	96

ТЕМА 8. ПОГОДА

Урок 55. Настрій фарбами і звуками	98
Урок 56. Весна танцює вальс	100
Урок 57. Веселкові бризки	102
Урок 58. Карнавал тварин	104
Урок 59. Картини та їх копії	106
Урок 60. Музика дощу	108
Уроки 61-62. Несподівані поєднання	110

ТЕМА 9. Я — ЛЮДИНА

Урок 63. Казки, що оживають	112
Уроки 64-66. Наш мультфільм	114
Уроки 67-68. Згадай перед канікулами	116

ПІСЕННИК	118

Навчальне видання

СТЕЦЕНКО Ірина Борисівна

ОСТАПЕНКО Ганна Сергіївна

Мистецтво

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Головний редактор *Олексій Андрусич*

Відповідальна за випуск *Юлія Журлакова*

Редакторка *Юлія Журлакова*

Літературні редакторки *Надія Сідаш, Богдана Воронкова*

Коректорки *Ольга Мельник, Ніна Любаченко*

Дизайн *Катерини Будзинської*

Малюнки *К. Будзинської, О. Кочури, Т. Очередько, М. Пилипенко, Н. Серветник, О. Шатохіна.*

Приклади творчих робіт надали *Л. Коровіна, Ю. Кочевих, Н. Кужель, О. Мекензіна, Н. Нападій, К. Остапенко,*

В. Пітик, Л. Подобна, Л. Сірченко, Н. Сокольчук, Л. Шекера, Л. Шульга, Н. Янчевська.

Фото дітей надали *Л. Бондар, Н. Нарчинська, Г. Остапенко.*

У підручнику також використано ілюстрації відповідно до умов стандартної ліцензії *pixabay.com* та *freepic.com* таких авторів: *Alvaro_cabrera, Bedneyimages, brgfx, Freepik, macrovector, macrovector_official, Milano83*

Формат 84 x 108 ¹/₁₆.

Ум. друк. арк. 13,44 + 0,42 форзац.

Обл.-вид. арк. 10,49 + 0,71 форзац + 0,19 обкл.

Наклад 14 722 пр.

Зам. № 600405.

ТОВ “ВИДАВНИЦТВО “СВІТИЧ”

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1203 від 21.01.2003 р.
Адреса: вул. Ю. Коцюбинського, 7, м. Київ, 04053.

SVITDOVKOLA.ORG

Видруковано у друкарні ТОВ “КОНВІ ПРІНТ”,
03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12.
Свідоцтво ДК № 6115 від 29.03.2018 р.

Запрошую у світ образотворчого мистецтва! На сторінках цього підручника ти побачиш твори різних видів і жанрів. Ось путівничок для тебе!

образотворче мистецтво

Живопис

Декоративно-прикладне мистецтво

Графіка

Скульптура

Архітектура

Жанри

Портрет

Тарас Шевченко.
Автопортрет

Натюрморт

Поль Сезанн. Персики і груші

Пейзаж

Ольга Кваша. Осінь у моєму місті

Анімалістична картина

Альбрехт Дюрер. Заєць

Та-а-а-а

Ціла

=

Та-а

Та-а

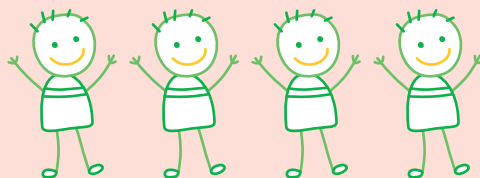

Половинна

=

Та Та Та Та

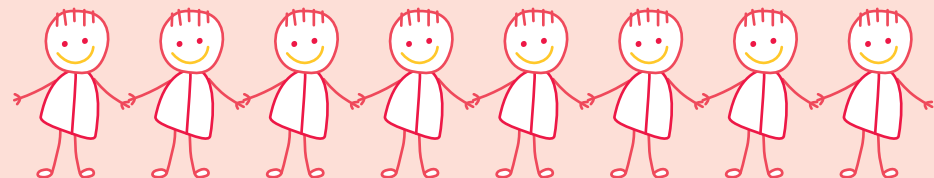

Четвертна

=

Ті Ті Ті Ті Ті Ті Ті Ті

Восьма

Ритм

Музика

Звукоряд

Нумо відкривати таємниці музики разом! А допоможуть нам у цьому веселі ритмики, які живують у нашому підручнику!

До

Ре

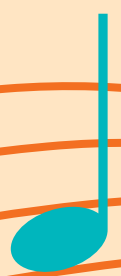
Мі

Фа

Соль

Ля

Сі

